AIDAI

LIETUVIŲ-KULTŪRINIS-ŽURNALAS
LITHUANIAN-CULTURAL-MAGAZINE

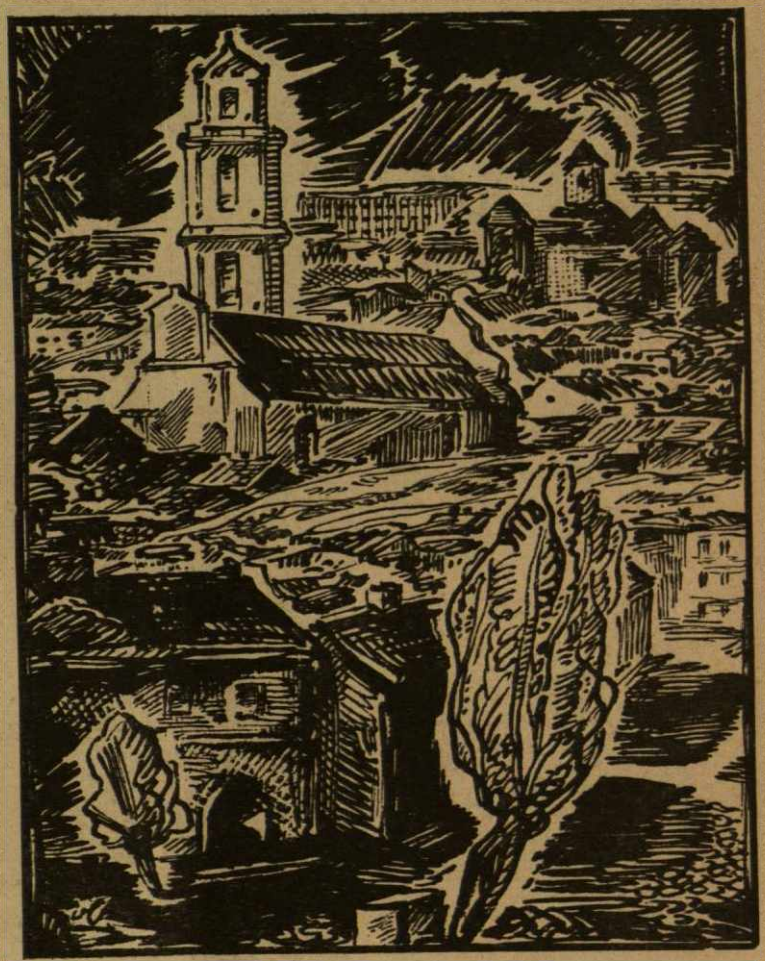

L. Vilimas *Rytas Vilniuje*

MIUNCHENAS, 1946 M. RUGPIŪČIO MĖN. 30 D. NR. 10 (22) 3. METAI

Nukryžiuotasis. Lietuvių liaudies medžio raižinys iš 19 a. pradžios.

TURINYS

NR. 10. 1946 METAI, RUGPIŪČIO MĖN. 30 D.

A. Maceina — Dievo mirtis ir Jo atsigavimas . . . . . 159 psl.

J. Aistis — Ilgesio žvilgsnis (eilėr.) . . . . . 161 psl.

Juozas Kėkštas — Pavasaris, Alverano kapinės dieną, Las Rinde el sueno, Gaisras, Papasakojau meilę tau (eilėr.) . . 163 psl.

Albinas Valentinas — Laukai nearti, rugiai neséti (novelė) 164 psl.

Iz. Vasyliūnas — Atviras laiškas Broniui Budriūnui . . . 166 psl.

Juozas Bertulis — Pažanga muzikoje . . . . . 167 psl.

K. V. Banaitis — Jaunųjų lakūnų daina . . . . . 169 psl.

Louis Bromfield — „Mano 90 akrų“ (novelė) . . . . 172 psl.

*** — Prancūzai apie Milašių . . . . . 174 psl.

K. P. — Stasys Santvaras „Laivai palaužtom burėm“ . . . . 175 psl.

A. Mažiulis — Lietuviškumą jaukiant . . . . . 175 psl.

Iliustruota M. K. Čiurlionio, L. Vilimo, Brianchon, V. Simankevičiaus ir liaudies meno darbais.

NAUJI LEIDINIAI

Henrikas Nagys „Eiléraščiai“ Innsbruck (Tirol), 1946 metų vasara. Eiléraščiai autoriaus išrinkti iš dviejų nespausdintų rinkinių: „Lapkričio nakivs“ (1943) ir „Išsvajotosios lygumos“ (1946). Išleista rotatorium, 78 psl. Recenzija kitame „Aidų“ numery.

„Tremtinių Mokykla“, ménesinis pedagogikos žurnalas, 1946 m. liepos mén., nr. 1. Viršelis dail. J. Firinausko. Leidžia leidykla „Atžalynas“. Iniciatorius-Lietuvių Gimnazija Nürtingene. Redaktorius — dipl. pedag. A. Kairys, Red. Kolegija: Ben. Rutkūnas ir J. Andrius. 94 psl., kaina penkios markės.

„Pėdsakai“, lietuvių kultūros ir visuomenės žurnalas, 1 nr. Rugpiūtis, 1946. Redaktorius Stasius Būdavas, atsak. Redaktorius A. Vilainis, leidėjas „Mūsų Viltis“, 64 psl., kaina penkios markės.

„Lietuviai Montgomery sto, vykloje.“ Paruošė ir išleido Saloméja Narkeliūnaitė, Zeven-Zeedorf, Kr. Bremervörde, DP Baltic Camp. Viršelis J. Stelmoko, foto nuotraukos S. Narkeliūnaitės ir latvio Br. Gross.

„Svetimoj padangėj“, Würzburgo Lietuvių Stovyklos Metraštis, 68 psl., gausiai iliustruotas, spausdintas rotatorium.

J. Kukanauza „Anglų kalbos gramatika lietuviams“. Cellé, Aukštesnioji Lietuvių Prekybos Mokykla, 1946 m. 192 psl., kaina nepažyméta.

AIDAI

MIUNCHENAS, 1946 M. RUGPIŪČIO MĖN. 30 D. NR. 10 (22) 3. METAI

A. MACEINA

DIEVO MIRTIS IR JO ATSIGAVIMAS

(RELIGINIS EUROPOS POSŪKIS 20A. PRADŽIOJE)

1. DIEVO MIRTIS: FR. NIETZSCHĖ

Vėjuotą 1883 metų žiemą, kai jūros ūžimas Rapollo įlankoje neleisdavo naktimis miegoti, pinijomis apaugusiame kelyje tarp Santa Margherita ir Porto fino iš gilaus menkystės jausmo, iš žmogiškosios prigimties nuosmūkio gimė Nietzschės *Zarathustra*. Sukakęs tris dešimtis metų, kaip ir Nukryžiuotasis, jis „paliko savo tėviškę ir savo tėviškės ežerą ir patrauké į kalnus. Čia jis gardžiavosi savo dvasia ir savo vienatve ir dešimtį metų nepavargo. Bet pagaliau pakito jo širdis — ir vieną rytą jis atsikėlė su aušra, išėjo į saulę ir jai prabilo:

— Didžioji žvaigžde, kas būtų tavo laimė, jei neturėtum, kam šviesti. Dešimtį metų tu patekėdavai viršum mano landynės: be manęs be mano erelio ir be mano žalčio tau būtų įgrisusi tavo šviesa ir šitas kelias. Bet mes laukdavome tavęs kiekvieną rytą, paimdavome tavo perteklių ir laimindavome už tai tave. Štai, aš persisotinau savo išmintimi, kaip bitė prisirinkusi per daug medaus. Man reikia ištiestų rankų. Aš noréčiau dovanoti ir dalinti... Todėl aš turiu leistis žemyn, kaip ir tu vakare, kai pranyksti už jūrų ir požemiams neši šviesos, tu turtais pertekusioji žvaigžde! Aš turiu, kaip ir tu pasak žmonių, nusileisti; aš noriu pas juos žemyn“[1]).

Ir taip prasidėjo Zarathustros kelionė. Leisdamasis pakalnėn, jis nieko nesutiko. Tačiau pasiekęs mišką, susidūrė su seneliu, kuris buvo išėjęs iš trobelės ir ieškojosi valgomųjų šaknelių. Senelis tarė Zarathustrai: „Šitas keleivis man yra pažįstamas: prieš keletą metų jis pro čia praėjo. Jis vadinosi Zarathustra. Bet jis pasikeitęs. Aną sykį tu nešeisi savo pelenus į kalnus. Ar nori šiandien nešti savo ugnį į slėnius? Ar nebijai padegėjo bausmių?... Neik pas žmones, pasilik miške! Geriau eik pas gyvulius! Kodėl tu nenori būti toks, kaip aš — lokys tarp lokių, paukštis tarp paukščių“?[2]). Tada Zarathustra paklausė senelį: „Ką veikia šventasis miške?“ Šventasis atsaké: „Aš kuriu giesmes ir jas giedu. Kurdamas giesmes, aš juokiuos, verkiu ir baruos: tuo būdu aš garbinu Dievą. Giedojimu ir juoku, verksmu ir barniu aš garbinu Dievą, kuris yra mano Dievas“[3]). Išgirdęs tai, Zarathustra nusilenké seneliui, pasaké, kad nieko neturįs jam duoti ir nuėjo. Tačiau pasilikęs vienas jis taré savo širdyje: „Ar tai galimas dalykas! Šitas senas šventasis savame miške dar negirdėjo, kad *Dievas yra miręs*“[4]).

Pastarajame posakyje telpa visa Nietzschės Zarathustros prasmė. *Zarathustra yra simbolis žmogaus, kuriam Dievas yra miręs.* Jis leidžiasi nuo kalno, jis eina per pasaulį, per žmones ir skelbia naują evangeliją, evangeliją *be Dievo*. A. Beumleris teisingai Nietzschės veikalą „Also sprach Zarathustra“ laiko Dantės „Dieviškosios Komedijos“ priešginybe ir vadina jį „absoliutinės vienatvės veikalu“[5]). „Priešais klasikinį krikščionijos kūrinį, priešais bendruomenės ir meilės kūrinį, sako Beumleris, antrame diametro gale stovi protestuojančio vienišiaus veikalas... Danté kalba iš gyvenimo ir iš Šventųjų Bendruomenės pilnatvės. Jo žodis yra akmuo, jo veikalas yra statinys. Nietzschės balsas nyksta pasaulio erdvės begalybėje. Ten néra jokios bendruomenės ir jokio aido; ten néra net žodžio; jis nyksta, kaip kvapas tuštumoje...“[6]). Šita vienatvė yra visiškai suprantama. Juk su Dievu miré *būtis* ir atsirado tyli *tuštuma;* miré *bendruomené* ir atsirado nyki *vienatvė;* miré meilė ir atsirado šaltas *herojizmas*. Nietzschės Zarathustra keliauja per tokį tuščią, vienišą ir šaltą pasaulį. Tačiau šitoji nykuma yra nepakeliama nei jam nei jo klausytojams, kurių jis randa rinkose, gatvėse ir aikštėse. Todėl jie skelbia naują evangeliją: *žmogaus ir žemės evangeliją*, kuri turinti užpildyti tuštumą, panaikinti vienatvę ir žmonių širdis uždegti nauja meile.

Pasiekęs pirmutinį miestą, gulintį miško pakraštyje, Zarathustra rado rinkoje žmonių minią, laukiančią akrobato, vaikščiojančio virve. Zarathustra prabilo miniai: „Aš skelbiu jums *antžmogį!* Žmogus turi būti pergalėtas. Ką jūs padaréte jam pergaléti? Visos būtybės ligi šiol sukūré kažką aukščiau už save. O jūs — ar norite būti šitos didžios srovės atoslūgiu ir mieliau grįžti prie gyvulio, negu pergaléti žmogų? Kas yra bezdžionė žmogui? Pajuoka arba skausminga géda. Taip ir žmogus turi būti antžmogiui: pajuoka arba skausminga géda... Štai, aš skelbiu jums antžmogį! *Antžmogis yra žemės prasmė.* Jūsų valia tegul sako: antžmogis *tebūna* žemės prasmė... Iš tikrųjų, žmogus yra nešvari upė. Reikia būti jūra, kad suimtum šitą upę ir nepasidarytum nešvarus. Štai, aš skelbiu jums antžmogį: jis yra toji jūra, ir jame gali žūti visa jūsų panieka“[7]).

P. Gastas, Nietzschės draugas ir jo garbintojas, antžmogio idėją yra pavadinęs „grandioziškiausia žmonijos mintimi“[8]). Tam tikru atžvilgiu ji iš tikro yra grandiozinė. Nietzschė nepaprastai aiškiai ir nuosekliai antžmogį ne tik pastato Dievo vietoje, padarydamas jį žemės prasme, bet sykiu ir parodo, kas jis yra pats savyje. Iš tikro, kas gi yra tasai, kuris turi pakeisti mirusį Dievą ir sukurti naują būtį, naują bendruomenę ir naują meilę? Antžmogio vaizdas Zarathustros pamoksluose yra visiškai aiškus. Jis néra nei genijus, nei kūrėjas, nei koks nors mokslininkas, menininkas ar religijos steigėjas. Jis net néra politikas ar valstybės vyras, nes visi šitie dalykai yra *dvasios* gyvenimo padarai. Tuo tarpu antžmogis yra tiek pat tolimas nuo dvasios, kaip „Also sprach Zarathustra“ yra tolimas nuo „Dieviškosios Komedijos“. *Dvasia ir antžmogis stovi priešinguose gyvenimo poliuose.* Antžmogis yra gamtos vaikas: *jis yra žemė ir kūnas.*

„Aš prisaikdinu jus, mano broliai, kalba Zarathustra susirinkusiai rinkoje miniai, pasilikite ištikimi žemei ir netikėkite tiems, kurie jums kalba apie antžemiškas viltis. Jie yra nuodų pilstytojai, vistiek ar jie tai žino ar ne. Jie yra gyvybės niekintojai. Jie yra merdintieji ir užnuodytieji, kurie žemei jau nusibodo: tegul jie pranyksta iš jos. Seniau nuodėmė Dievui buvo didžiau-

[1]) *Also sprach Zarathustra, 5 p. Kronersausgabe.*
[2]) *Op. cit. 6—7 p.*
[3]) *Op. cit. 7 p.*
[4]) *Op. cit. 8 p.*
[5]) *Op. cit. Nachwort 409—410 p.*
[6]) *ibd.*
[7]) *Op. cit. 8—9 p.*
[8]) *Op. cit. Einführung von Peter Gast 370 p.*

sia nuodémė, bet Dievas miré, o su juo miré ir šitos nuodémės. Dabar balsiausia yra nusidéti žemei ...“[9]). Kitoje vietoje Nietzsché kalba apie kūną: „Aš esu kūnas ir siela — taip kalba vaikas. Ir kodėl nebūtų galima kalbėti, kaip vaikams? Tačiau atbudusis, žinantysis sako: aš esu visiškai kūnas ir nieko daugiau. Siela yra tiktai žodis kūnui. Kūnas yra didysis protas, daugybė, turinti vieną prasmę, karas ir taika, kaimenė ir piemuo. Tavo kūno įrankis yra ir tavo mažasis protas, mano broli, kurį tu dvasia vadini; tai mažas įrankis ir žaisliukas tavo didžiojo proto. Tu sakai ‚aš‘ ir didžiuojies šituo žodžiu. Tačiau didesnis dalykas, nors tu ir nenori jam tikėti, yra tavo kūnas ir tavo didysis protas: jis ne sako *aš*, bet jis kuria *aš* ... Už tavo minčių ir jausmų, mano broli, stovi galingas įsakinėtojas, nepažįstamas išminčius, kuris vadinasi *aš*. Tavo kūne jis gyvena, tavo kūnas jis yra. Tavame kūne yra daugiau proto, negu geriausioje tavo išmintyje ...[10]). Jeigu *visas* žmogus yra kūnas, suprantamas darosi Nietzschės reikalavimas pasilikti ištikimiems žemei, nes *tai yra ištikimybė sau pačiam*. Suprantamas yra ir nusikaltimas žemei, nes *tai yra taip pat nusikaltimas sau pačiam*. Numarinęs Dievą, žmogus grįžta į žemę, į kūną, tampa gyvybe, pasineria gamtos gyvenime ir virsta tiltu į tobuliausią šito gyvenimo išraišką, kuri sudaro žemės prasmę ir kuri vadinasi *antžmogiu*. „Žmogus yra virvė, ištempta tarp gyvulio ir antžmogio, virvė viršum bedugnės ... Žmoguje didinga tik tai, kad jis yra tiltas, bet ne tikslas. Žmoguje mylėtina tik tai, kad jis yra perėjimas ir žlugimas“[11]). Gamtoje teka galinga srovė į aukštesnę būtį, ir žmogus yra šitos srovės verpetas. Jis turi *žlugti*, kad srovė nesustotų. Jis turi *norėti* žlugti, kad patarnautų šitai srovei, ejnančiai antžmogio kryptimi. Štai dėl ko Zarathustra sakosi myliąs tuos, kurie „nemoka gyventi“, kurie „save paaukoja žemei, kad žemė kada nors virstų antžmogio žeme“. Toki žmonės esą „ilgesio rodiklės į antrą krantą“[12]).

Vadinasi *Zarathustra vietoje Dievo mistikos stato žemės ir kūno mistiką*. Kelias nuo Dievo aiškiai eina į gamtą. Zarathustros nuženginas nuo kalnų į slėnį yra simbolis kiekvienam, kuriam Dievas yra miręs. Būdamas kalnuose ir dešimtį metų kaip voras verpdamas iš savęs savo būtį, Zarathustra sužinojo, kad Dievas yra nebegyvas, ir pradėjo nuo aukštybių leistis į slėnius, kad paskelbtų šitą naujieną visam pasauliui. Jis atsinešė antžmogio idėją, esmingai susijusią su žeme ir su žemės pagimdytu kūnu. Nuo Dievo jis nusileido į gamtą; nuo kalnų nusileido į slėnius. *Visas Zarathustros mokslas virpa žemės karščiu ir kvėpuoja kūno dvelkimu*. Jis garbina sveiką kūną ir ilgisi jo jėgos. Jis jaučia, kad jo *Aš* kalba kūno balsu. „Ir juo daugiau jis mokosi, tuo daugiau randa žodžių kūno ir žemės garbei“[13]).

Savo veikale „Geburt der Tragödie“ Nietzsché mėgino išaiškinti graikiškosios tragedijos kilmę. J. Sellmairis pastebi, kad „Nietzschės nuopelnas visiems laikams esąs tas, jog jis Dionyso galią, kaip pirmykštę, pastatė šalia šviesaus Apollono“[14]). Apollonas buvo šviesaus, harmoningo Olimpo dievas, graikams simbolizuojąs tvarką, ramybę, aiškumą. Dionysas buvo svaigulio dievas, reiškiąs savimi ir savo kultu geismą, aistrą, apsvaigimą, šėlsmą. Apollonas buvo giedrios padangės simbolis, Dionysos svaigios žemės ir aistraus kūno reiškėjas. Apollonas mene yra vaizduojamas su laurų vainiku, Dionysas su vynuogių keke ir vyno taure rankoje. Abu šitie dievai buvo graikiškosios sielos atstovai, nes graikiškoji siela buvo ne tik olimpiškos ramybės, bet ir žemiško šėlsmo pilna. Tačiau būdinga čia yra tai, kad šitą žemiškąją, šitą šėlsmingąją pusę atrado ir iškėlė aikštėn ne kas kita, kaip *Nietzsché*. Jis yra dionysiškojo prado filosofas. Todėl ir jo antžmogis, nepaisant išviršinės jo ramybės, *yra Dionyso įsikūnijimas ir aukščiausia jo išraiška*. Šitas antžmogio sujungimas su dionysiškuoju gyvenimo principu nebuvo atsitiktinis. Zarathustra nusileido nuo kalno, paliko giedrą ir ramybę, paliko aiškumą ir harmoniją, vadinasi, paliko apoloniškąjį principą. Jis apsigyveno slėniuose, vadinasi, apsigyveno arti prie žemės, kur viskas yra, kaip jau Platonas pastebėjo, tik prieblanda, tik šešėliai; kur viskas svaigu ir aistringa.

Apoloniškoji kalno mistika čia buvo pakeista dionysiškąja slėnio mistika. Kam miršta Dievas, tam prisikelia žemė, pilna svaigulio, aistros ir šėlsmo. Nietzsché, pasidaręs mirusio Dievo šaukliu, tuo pačiu pasidaré ir dionysiškame svaigulyje šėlstančios žemės pranašu. Pirmykštis, neapvaldytas ir neatpirktas gamtos gaivalingumas visu svarumu prabyla Nietzschės filosofijoje. Nietzsché nėra kūrėjas. Jis yra tik aiškintojas ir pranašas: pranašas mirusio Dievo ir savo šėlsme atbudusios žemės. Jis yra pabaiga to ilgo kelio, kuriuo žmogus ėjo, vis labiau toldamas nuo dieviškojo principo, vis labiau šito principo nepaisydamas, kol galop atsidūrė slėnyje, kur, kaip graikų laikais, rūko Dionyso garbei svaigūs kvėpalai, o vyno pažadintame šėlsme šoko dionysiškojo kulto dalyviai ir dalyvės. Tai buvo kelias žemyn. Tai buvo Zarathustros *nusileidimas!*

2. DIEVO ATSIGAVIMAS: R. M. RILKĖ

Bet štai, lygiai po 20 metų, pačioje dvidešimtojo šimtmečio pradžioje pasirodė R. M. Rilkės veikalas *Das Stundenbuch*. Tai buvo tarsi ženklas visai išvidinei naujojo amžiaus dvasiai. Devynioliktasis šimtmetis Zarathustros asmenyje „gardžiavosi sava išmintimi“, ją reikšdamas savo filosofija, savo mokslais, savo technika ir savo socialinėmis bei ekonominėmis teorijomis. Savo didybėje ir galybėje šitas amžius paneigė Dievą, paskelbdamas jį mirusiu ir jo vietoje pastatydamas antžmogį. *Also sprach Zarathustra* yra devynioliktojo šimtmečio viršūnė ir vainikas. Toliau šitas amžius nebeturėjo kur eiti.

Tačiau dvidešimtasis šimtmetis vėl panorėjo kopti į kalnus. Jo dvasioje vėl pradėjo atsigauti miręs Dievas, vėl pradėjo reikštis giedros bei ramybės ilgesys, ilgesys gyvenimo, kuriame viešpatautų ne šėlsmas ir ne svaigulys, bet rimtis ir harmonija. Ir šitas ilgesys sukūrė *Das Stundenbuch*.

Rilkės, *Das Stundenbuch* yra gimusi iš slaviškosios Rytų dvasios. Rilkė pora kartų keliavo Rusijoje, pramoko rusų kalbos, gerai pajauté šito krašto mistiką, kuri yra Dievo, ne žemės ir ne kūno, mistika, ir grįžęs į Vakarų Europa sukūrė *Das Stundenbuch*, geriausią iš visų savo veikalų. Jo pobūdį gerai išreiškia A. Sörgelis, sakydamas, kad „*Das Stundenbuch*“ yra moderniné Dievo ieškotojo maldaknygė, gražiausia ir giliausia maldaknygė mūsų amžiaus“[15]). Dievas yra jos tema, o žmogaus visokeriopi santykiai su Dievu yra jos turinys. Kiek Nietzsché skelbia, kad Dievas yra miręs, kad didžiausia dabar nuodémė yra nusikalsti žemei, tiek Rilké įvairiausiais vaizdais gražiausiais palyginimais, nepailstančiais kartojimais rodo, kad Dievas *negali* mirti; kad jis gyvena visur; kad visa juo kvėpuoja; kad jį šnibžda laukai, jį dainuoja žvaigždės; kad žmogus negali niekur jo pamiršti, nes visa yra tiktai jo apsiaustas:

„hört dich, geflüstert von der Flur,
sieht dich, gesungen von den Sternen,
und kann dich nirgends mehr verlernen,
und alles ist dein Mantel nur“
(II, 247)[16]).

Rilkės veikale Dievas visu ryškumu ir visu savo reikšmingumu atsistoja prieš žmogaus akis. Šalia nuo kalno besileidžiančio Zarathustros Europa Rilkės lyrikoje sukūrė vienuolį, kuris sukasi aplinkui Dievą, tarsi apie seną bokštą, dar gerai nežinodamas, kas jis pats Dievo atžvilgiu yra: ar sakalas, ar audra, ar didi giesmė? Prieš pusantro tūkstančio metų šv. Augustinas savo „Išpažinimuose“ parašė tokius žodžius: „Tu buvai mano viduje, o aš lauke; lauke ieškojau Tavęs, puldinėdamas savo biaurume prie gražių Tavo sukurtų paveikslų. Tu buvai prie manęs, bet ne aš prie Tavęs ... Bet Tu garsiai pašaukei mane ir suardei mano kurtumą. Tu žaibu sušvitai ir sunaikinai mano aklumą. Tu padvelkei į mane saldžiu kvapu, aš jo įtraukiau ir dabar ilgiuosi Tavęs. Paragavau Tavęs ir dabar Tavęs alkstu ir trokštu. Tu palietei mane, ir aš užsidegiau Tavo ramybėje“[17]). Visa Rilkės knyga yra ne kas kita, kaip poetinis, iš moderninio žmogaus širdies kilęs šitų žodžių komentaras.

Du dalyku galima skirti Rilkės veikale: *Dievo ieškojimą* ir *Dievo radimą*. Be abejo, Dievo ieškojimas užima daugiau vietos ir yra plačiau išvystytas, negu Dievo radimas ir žmogaus santykiai su šituo rastuoju Dievu. Pats Rilkė gražiai vienoje vietoje pasako, kad jis esąs ieškotojas:

„Du siehst, dass ich ein Sucher bin“
(II, 215).

Tačiau ir Dievo radimo motyvai Rilkės „Stundenbuch“ yra visai aiškūs. Čia žmogus ne tik Dievo ilgisi, ne tik jo ieško, bet ir įvairiausiais pavidalais santykiauja su Dievu. Net pati šio veikalo sąranga yra tam tikra prasme simboliška „Stundenbuch“ turi tris knygas: pirmoji pavadinta „Das Buch vom mönchischen Leben“ „Vienuolinio gyvenimo knyga“, antroji — „Das Buch von der Pilgerschaft“ „Šventosios kelionės knyga“ ir trečioji — „Das Buch von der Armut und vom Tode“ „Neturto ir mirties knyga“. Dievo ieškojimas yra labiausiai žymus antrojoje

[9]) *Op. cit. 9 p.*
[10]) *Op. cit. 34—35 p.*
[11]) *Op. cit. 11 p.*
[12]) *Op. cit. ibd.*
[13]) *Op. cit. 32 p.*
[14]) *Der Mensch in der Tragik, 269 p. München, 1939.*
[15]) *Dichtung und Dichter der Zeit, 690 p. Leipzig 1911.*
[16]) *Gesammelte Werke, Leipzig 1927.*
[17]) *Conf. X, 27.*

J. Aistis

Ilgesio žvilgsnis

MŽINAI tau akys nuo žemės nusprūsta —
Tau ši žemė svečia —
Amžinai krūtinėj blaškosi ir gūsta
Ilgesys ir kančia...

Troškimu nemarios dega ir liepsnoja —
Kas pasotins gi jas? —
Svajai kasdienybė vis kelius pastoja,
Vis suraizgo gijas...

Tartum lino žiedas ilgesys numėlęs —
Ak, težydi linai! —
Ir težėri naktį žvainios ramunėlės
Skiautuose amžinai...

Nuolatos bodėsis, veršis iš rutinos
Tavo žvilgsnis gražus
Ir nuolat žvaigždynų žėrinčios platinos
Ūkanose pražus...

Nuolatos užburtą jis pasaulį regi,
Kurs vilioja mus vis,
Nors jis žemės laimės — nebylės, neregės —
Nesutiks, neužvis...

Tą, ne žemės, žvilgsnį amžių išnešiosi —
Jis tau gels ir liepsnos —
Vis tu atsižvelgus verksi ir vaitosi
Vakarykštės dienos...

Nuolatos tau žvilgsnis nuo žemės nusprūsta —
Tau ši žemė svečia —
Amžinai krūtinėj blaškosi ir gūsta
Ilgesys ir kančia...

Atlantas, 1946. 1. 19.

Vinjetė M. K. Čiurlionio

„Šventosios kelionės knygoje", o įvairiopo su Dievu santykiavimo motyvai daugiau reiškiasi pirmojoje „Vienuolinio gyvenimo knygoje". Trečioji „Neturto ir mirties knyga" yra daugiau žmogaus buvimo analizė.

Dievo ieškojimas Rilkei yra tarsi kokia žmogaus kelionė naktį. „Tu nežinai, kreipiasi Rilkė į Dievą, kas yra naktys tiems, kurie negali užmigti":

„Du weisst vielleicht nicht, wie die Nächte
Für Menschen, die nicht schlafen, sind..."

Lyg numiréliai jie keliauja, apsupti juodos tamsos, o jų rankos dreba, kaip šunes, sujaudinti medžioklės vaizdo:

„Sie fahren auf, wie totgesagt,
Von schwarzen Dingen nah umgeben
Und ihre weissen Hände beben
Verwoben in ein wildes Leben
Wie Hunde in ein Bild der Jagd".

Baimingomis, susiraukšlėjusiomis rankomis jie atplėšia duris, nes naktis yra panaši į didelį namą, ir eina, eina be galo, o vartų niekur nėra:

„Die Nacht ist wie ein grosses Haus.
Und mit der Angst der wunden Hände
Sie reissen Türe in die Wände —
Dann kommen Gänge ohne Ende,
Und nirgends ist ein Tor hinaus".

Ir taip yra kiekvieną naktį. Kiekvieną naktį atbunda žmonės ir eina ir eina ir vis Dievo neranda:

„Und so, mein Gott, ist jede Nacht;
Immer sind, welche aufgewacht,
Die gehn und gehn und dich nicht finden".

Jie eina lyg akli per tamsą, jie meldžiasi suklaupę ant laiptų, jie krinta ant šaltų, juodų akmenų ir verkia:

„Hörst Du sie mit dem Schritt von Blinden
Das Dunkel treten.
Auf Treppen, die sie niederwinden,
Hörst du sie beten.
Hörst du sie fallen auf den schwarzen Steinen.
Du musst sie weinen hören, denn sie weinen" (II, 234).

Šitas Dievo ieškojimo sugretinimas su kelione naktį, su grabinėjimusi tamsoje turi gilios prasmės ne tik poetiniu, bet ir metafiziniu atžvilgiu. Žmogus jaučia, kad Dievas *yra*, kad viskas jam kalba apie jo buvimą, kad viskas, kaip Rilkė aukščiau saké, yra tik jo apsiaustas. Tačiau kur jis yra? Kas jis yra? Kur galima ji rasti? Štai, šitie klausimai kaip tik ir paverčia žmogų nakties klajūnu. Žemiškoji tikrovė Dievo ieškančiam žmogui yra lyg kokia nakties tamsos apsupta ir prislėgta būtis, kurioji jis, klajūnas, ieško išėjimo, ieško vartų dideliame name ir niekaip jų negali rasti. Jis dairosi aplinkui, jis graibosi tamsoje, jis eina, klumpa, keliasi, verkia, meldžiasi, o Dievas vis jam neapsireiškia. Tai kiekvieno žmogaus likimas, kuriam buvo lemta vienokiu ar kitokiu būdu prarasti Dievą ir kuris, išvidinio nerimo verčiamas, vėl buvo pažadintas šito prarasto Dievo ieškoti. *Dievo ieškojimas yra skausmingiausias žmogaus žemiškojo gyvenimo žygis*, nes jis yra nuolatos lydimas graužiančios abejonės, nusivylimo ir kančios. Dievas nėra negyvas daiktas, kurį galima būtų rasti pamestą pakelėje. Dievas yra *asmuo*, gyvenąs anapusinėje tikrovėje. Todėl jo ieškojimas nėra tiktai veiksmas iš žmogaus pusės. Kad žmogus galėtų Dievę rasti, reikia, kad Dievas norėtų ir leistųsi randamas. Žmogus gali Dievą rasti tik tada, kai Dievas žmogui pasirodo, kai jis jam apsireiškia. Vienašališkas ieškojimas tik iš žmogaus pusės visados yra nevaisingas. Žmogus nekartą jaučia, kad Dievas yra visiškai arti jo, kad tarp jo ir Dievo yra tik begalo menkas tarpas. Tačiau jis niekaip neįstengia šito tarpo peržengti, jis niekaip nesugeba nugaléti to kažko, kas stovi tarp jo ir Dievo. Jau, rodos, jis suras savo ieškojimų tikslą, jau, rodos, jis čia pat po ranka: reikia tik ją ištiesti, ir Dievas bus pasiimtas. Bet štai vieną akimirksnį viskas apsitraukia kažkokia ūkanų uždanga, ir Dievas išnyksta, kaip išnyko Marijai Magdelenai, kai ji norėjo apkabinti prisikėlusiojo Kristaus kojas. Rilkė jauté šitą dramatišką žmogaus žygį, šitas nekartą nepasisekusias žmogaus pastangas ir jas išreiškė nepaprastai gražiu ir giliu posmu: Tu esi kaimynas, Dieve! Aš tave girdžu kvėpuojant ir žinau, kad Tu esi vienas saléje. Todėl aš beldžiuos ir tave trukdau. Jei tau ko reikia, aš esu pasiruošęs: duok tik ženklą. Aš esu visai arti. Tik plonyté siena yra tarp mūsų — visai pripuolamai. Juk tavo ar mano burnos šūktelėjimas galėtų ją sugriauti, taip visai be triukšmo ir be garso:

„Nur eine schmale Wand ist zwischen uns,
Durch Zufall; denn es könnte sein:
Ein Rufen deines oder meines Munds -
Und sie bricht ein
Ganz ohne Lärm und Laut" (II, 177).

Iš tikro, pakaktų Dievui tik šūktelti, ir žmogus žinotų, kur Jis yra. Tačiau labai dažnai Dievas tylì. Ir žmogus grabinėjasi aplinkui, ir klumpa, ir klysta. Poetiniais vaizdais Rilkė čia reiška gilią, tiesiog metafizinę ir dogmatinę mintį, kad žmogaus santykiavimas su Dievu yra abišalis santykiavimas, aktyvus iš abiejų pusių, kad religijai reikia dviejų asmenų: žmogiškojo ir dieviškojo, kad šitie du asmens turi abu susitikti laisvėje ir meilėje. Jie abu turi atsiliepti į vienas antro šauksmą, ir tik tada tarp jų gali užsimegsti išvidiniai religiniai santykiai. Dievas neverčia žmogaus: jis laukia jo ženklo, jo burnos šūktelėjimo *maldoje*. Žmogus tačiau taip pat negali Dievo priversti: jis taip pat turi laukti jo balso dieviškosios *malonės* pavidalu. Žmogus turi pakilti prie Dievo ir Dievas turi pasilenkti prie žmogaus. Tik tada žmogus randa Dievą ir pradeda juo gyventi. Tik tada atsiranda religija.

Rilkės prasmingas vaizdas apie plona sieną tarp žmogaus ir Dievo tinka ne tik kiekvienam žmogui skyrium, bet jis ypatingai tinka moderniniam dvidešimtojo šimtmečio pradžos žmogui, Devynioliktojo šimtmečio žmogus Nietzschės lūpomis paskelbė Dievą mirusiu. Dvidešimtojo šimtmečio žmogus, išvidinio ilgesio ir buvimo baimės kankinamas, vėl pradėjo Dievo ieškoti. Dievo nerimas pradėjo apvaldyti šio meto žmogų. Tačiau kaip sunkus buvo jam šitas žygis! Prarastą Dievą nebuvo galima taip lengvai atgauti. Ir kai šiandien mes žiūrime į ano meto pastangas literatūroje, mene, moksle, mes iš tikro jaučiame, kad žmogus buvo jau visai arti priėjęs prie Dievo, kad tarp jo ir Dievo pasiliko tik menkas tarpas. Ta-

čiau šito tarpo jis niekaip neįstengia pergaléti. Jis klajojo aplinkui jį, jis graibėsi naktį, jis skelbė ir kūré visokias teorijas, bet Dievas tylėjo, ir žmogus nusivylęs pradėjo klupti. Dvidešimtojo šimtmečio pradžia, ligi dabartinio karo, visa yra pažymėta tokiais graibinėjimais, klydinėjimais ir klupimais. Tačiau jų visų siekimas buvo išgirsti Dievo burnos šūktelėjimą. Dievo ilgesys yra pripildęs visus šio meto Europos žygius. Vis dėlto ligi pat pastarųjų metų Europa dar nebuvo Dievo radusi. Jai reikėjo dar pereiti per didelę kančią, jai reikėjo dar pergyventi didelę vienišo pasaulio tragiką, kad ji būtų verta priimti į save kadaise atstumtą Dievą. Rilké buvo tarsi koks šito moderninio europinio žmogaus šauklys. Jis pirmas tokiu aiškumu ir vaizdingumu pradėjo piešti Dievo pasiilgimą. Jis pirmas pasivadino Dievo ieškotoju. Pirmiau Europa save vadino *tiesos* ieškotoja ir kūré įvairiausias mokslo ir filosofijos sistemas. Tačiau ji buvo pamiršusi, kad *Dievas yra tiesa*. Rilké atskleidė šitą dėsnį pamiršusiai Europai, atskleidė ne moksliniu traktatu, bet savo *Das Stundenbuch*. Nuo to laiko Europa virto *Dievo* ieškotoja. Devynioliktojo šimtmečio pabaigoje R. Euckenas parašė šituos pesimizmo ir nevilties pilnus žodžius: „Mes paklydome savo gyvenimo ir savo būtybės pagrinduose. Nepaisant įvairiausios šviesos iš viršaus, aptemo mūsų buvimo prasmė. Bejėgiškai mes slenkame, nežinodami kur". Bet štai Rilké pačioje savo *Das Stundenbuch* pradžioje Europai meta kitokius žodžius. Jo vienuolis sako: Mano gyvenimas darosi vis didėjančios rungtynės, kurios vyksta aplinkui būtį. Galimas daiktas, kad paskutinės kovos aš nepabaigsiu. Tačiau vis dėlto aš noriu ją išmėginti:

„Ich lebe mein Leben in wachsenden
Ringen,
Die sich über die Dinge ziehn.
Ich werde den letzten vielleicht nicht
vollbringen,
Aber versuchen will ich ihn". (II, 175).

Šita pastaroji kova ir yra ne kas kita, kaip Europos *kova už Dievą*. Atbudęs Dievo pasiilgimas paverté moderninio žmogaus gyvenimą vis didėjančiomis grumtynėmis už gyvenimo ir už būties prasmę. Ir reikia pasakyti, kad Europa daugybę šitokių grumtynių jau yra laimėjusi. Ji pergalėjo materializmą, kuris žmogų buvo uždaręs medžiagos kiaute; ji pergalėjo reliatyvizmą, kuris žmogų iš tikro buvo suklaidinęs jo gyvenimo ir būties pagrinduose ir kuris jam buvo paneigęs bet kokią absoliutinę vertybę; ji pergalėjo gnoseologinį idealizmą, kuris žmogų buvo atitraukęs nuo gyvo gyvenimo ir uždaręs blyškių atotraukų sferoje. Tai buvo vis nuolatos didėjančios rungtynės. Beliko pati paskutinė-pergaléti savo vienatvę, savo atsiskyrusį nuo Dievo buvimą ir tuo būdu susirasti paliktą Dieva. Ar šitą kovą Europa laimės ir atbaigs, šiandien nežinia. Ligi pat šio karo atrodė, kad pastangos gali būti vaisingos, nors Nietzschės palikimas ir buvo labai stiprus. Tačiau naujos, po pirmojo karo Europoje susiformavusios jėgos nerodė jokio noro prisidėti prie šios pastarosios europinio žmogaus kovos. Priešingai, šitos jėgos net stojo Nietzschės pusėje ir Dievo mirtį skelbė dar įžūliau, negu pats Nietzsché, stengdamosios išnaikinti iš Europos visa, kas dar priminė kadaise šiame kontinente gyvenusį Dievą. Šitos jėgos kai kurios yra gyvos ir šiandien. Todėl paskutiné Europos kova dėl Dievo susigrąžinimo į savo gyvenimą yra dar problematiška. Ji gali šitos kovos ir neatbaigti. Tačiau jau pats kovos vedimas už Dievą, pats Dievo pasiilgimas yra be galo prasmingas ir būdingas. Jis rodo, kad Europos dvasioje yra įvykęs persilaužimas, kad toji visuotiné maišatis, kuri buvo devynioliktajame šimtmetyje, jau yra pergaléta. Dabar žmogus yra atsistojęs prieš dilemą: arba susigrąžinti Dievą ir juo vėl persunktí gyvenimą arba jį laikyti mirusiu ir galutinai išnaikinti visus jo atminties ženklus. Ką europinis žmogus galutinai pasirinks, galimas daiktas mes savo akimis dar paregėsime. Tada paregėsime ir europinio gyvenimo laimingas arba siaubingas perspektyvas.

Tačiau Rilké Dievo ne tik *ieško*. Jis yra ne tik grynas Dievo ieškotojas, bet ir jo *radėjas*. Savoje „Vienuolinio gyvenimo knygoje" jis yra mums atskleidęs nepaprasto grožio vaizdų, kaip žmogus Dievą randa ir kaip jis pradeda su juo santykiuoti. Štai ateina vakaras. Diena vis silpnėja, ir Dievas vis labiau yra jaučiamas: kaip dūmai iš kaminų skleidžiasi Jo Karalystė po visą žemę:

„Je mehr der Tag mit immer
schwächern
Gebärden sich nach Abend neigt,
Je mehr bist du, mein Gott. Es steigt
Dein Reich wie Rauch aus allen
Dächern" (II, 258).

Žmogus suranda Dievą, kaip paukščiuką, iškritusį iš lizdo. Gelsvais savo nagučiais jis drasko ranką. Didelės jo akys bailiai žiūri į žmogų. Žmogus jam atneša lašą vandens iš šaltinio ir laukia, ar jis jo negers. O širdys taip tuksena — ir abiejų iš baimės:

„...du bist aus dem Nest gefallen,
bist ein junger Vogel mit gelben Krallen
und grossen Augen und tust mir leid
(Meine Hand ist dir viel zu breit).
Und ich heb mit dem Finger vom Quell
einen Tropfen
und lausche, ob du ihn lechzend langst,
und ich fühle dein Herz und meines
klopfen
und beide aus Angst" (II, 188).

Šitas rastas Dievas Rilkei yra ir katedra, kurią žmogus vis stato ir stato ir niekaip negali užbaigti; jis yra ir senelis, kuris laiko žmogų, kaip kūdikį, ant kelių ir klausosi, kaip šis glosto jo barzdą; jis yra daina, o žmogus rimas; jis yra keleivis, kuris tyliai, be garso eina per pasaulį. Tačiau giliausios, tiesiog mistinės prasmės santykiuose su Dievu Rilké yra pasiekęs žmogaus sielos palyginime su moterimi. Jau senieji krikščionių mistikai žmogaus dvasios santykius su Dievu yra vaizdavę dvasinės moterystės pavidalu. Sąmoningai ar nesąmoningai pasinaudodamas šiuo tradiciniu mistiniu vaizdu, Rilké sukūré vieną iš gražiausių ir giliausių eilėraščių visoje „Das Stundenbuch" knygoje. Siela, pasak Rilkés, yra prieš Dievą, kaip moteris, kaip biblijiné Rutha. Dieną ji renka varpas. Tačiau vakarop ji išsimaudo upėje, apsivelka gražiausiais drabužiais ir, kai viskas nutyla, ji ateina ir gulasi prie Viešpaties kojų, kaip nusižeminusi tarnaitė. Vidunaktį Dievas ją pakalbina, o ji giliu paprastumu atsako: aš esu Rutha, tarnaitė. Ištiesk savo sparnus viršum savos tarnaitės:

„Und meine Seele ist ein Weib vor dir.
Und ist wie der Noëmi Schnur, wie
Ruth.
Sie geht bei Tag um deiner Garben Hauf
Wie eine Magd, die tiefe Dienste tut.
Aber am Abend steigt sie in die Flut
Und badet sich und kleidet sich sehr gut
Und kommt zu dir, wenn alles um dich
ruht,
Und kommt und deckt zu deinen
Füssen auf.
Und fragst du sie um Mitternacht, sie
sagt
Mit tiefer Einfalt: ich bin Ruth, die
Magd.
Spann deine Flügel über deine Magd"
(II, 238).

Čia mes matome visišką žmogaus sielos nurimimą po tos vargingos ir sunkios kelionės naktį. Būdinga, kad ir Dievo ieškojimą ir Dievo radimą Rilké vaizduoja naktiniais vaizdais, tuo būdu dar labiau priartėja prie mistinio religinės išraiškos būdo. Nakties kelionėje žmogus Dievo ieško ir nakties poilsyje jis Jį randa. Žmogaus siela nutyla Dievo akivaizdoje, ji nusižemina, kaip tarnaitė, ji gulasi prie Viešpaties kojų ir laukia, kada jis ją prakalbins, kad ji galėtų jam atsiverti savo paprastume ir meilėje. Tai yra be galo gražus ir prasmingas vaizdas. Dievuje nurimusio žmogaus psichologija čia yra išreikšta visu gilumu. Dievą pasiekus, baigiasi abejonės, baigiasi nerimas, baigiasi tamsa. Žmogui belieka paprašyti, kad Dievas ištiestų savo sparnus viršum jo ir jį apglėbtų. Tai gilus tikro ir nuoširdaus santykiavimo su Dievu dėsnis. Mistinės moterystės vaizdu jį reiškė krikščionių mistikai, tuo pačiu vaizdu jį išreiškė ir Rilké. Tačiau šitas vaizdas dabartinei Europai dar yra per ankstyvas. Europa dar nėra pasiekusi tokio laipsnio, kada ji, kaip tarnaitė, dieną rinktų varpas Viešpaties laukuose, o naktį ilsėtųsi prie Dievo kojų ir galėtų jam pasakyti: „Spann deine Flügel über deine Magd." Šis laikas dar turi ateiti.

Galimas daiktas, kad jis yra netoli. Galimas daiktas, kad pergyventos kančios ir mirtis atgaivins europinio žmogaus širdyje Dievą greičiau, negu mes tikėjomės prieškariniais metais, nes kančia turi ypatingai skatinančios ir valančios galios. Tačiau jau ir šiandien galime drąsiai teigti, kad Nietzschés numarintas Dievas yra prisikėlęs visa savo galybe. Tasai senelis, kurį Zarathustra susitiko miške ir kuris giedojo giesmes savam Dievui, nebuvo atsilikėlis, nežinodamas, kad Dievas miręs. Dievo mirties skelbimas buvo iliuzija — pati didžiausia visoje Europos iliuzijoje, kuria davėsi suviliojamas moderninis žmogus. Dabar toji iliuzija jau yra pergaléta. Dabartinis žmogus pradeda vėl tikėti. Gali šitas jo tikėjimas reikštis labai įvairiai, gali jis būti didesnis ar mažesnis, bet, atsiradęs, jis įspaus gyvenimui kitokių bruožų, negu ateistinis, Dievą neigiąs nusistatymas. Atrodo, kad ateizmas priklausys jau praeičiai. Rilkés veikalo „Das Stundenbuch" sukeltas susidomėjimas buvo tarsi pranašas, kad Europa yra tikrai pasiilgusi Dievo ir kad ji nori priimti jį į savo širdį ir į savo gyvenimą. Mūsų Tauta, kuri daugelio savo narių darbais ir žodžiais buvo prisidėjusi prie Dievo mirties ir todėl buvo įsijungusi į aną devynioliktojo šimtmečio kelią, gal taip pat supras Europos persilaužimą ir prisidės prie tų, kurie žygiuoja Prisikėlusiojo Dievo linkui.

JUOZAS KĖKŠTAS

LAS RINDE EL SUENO

„Netrukdyk jiems miego"
Goya — Los Caprichos

1.

Šiltuose pataluose, sapnų pūkuos laimingi,
kietais veidais ir žvilgsniu, kurs nemato nieko,
mums kalba apie žemės laimę melagingą,
atbukusiom širdim saldumą miego siūlo,
bejausmį patogumą ir tūpčiojimą vietoj.

Nutolk nuo jų, keleivi. Tavo šešėlis sienoj
jų saldų sapną blaško.
Las rinde el sueno.

2.

Tamsiose celėse, prigniaužti grotų svorio,
gūdžioj nakty be maišto sugulė ir snaudžia
paklodėm prisidengę, audron grįžt nebenori:
beminčio ir beširdžio sapno surakinti,
apkurtę ir apakę, negirdi laiko griaudžiant.

Palik ir juos, keleivi. Tavęs bedalio, vieno
audra ir kelias laukia.
Las rinde el sueno.

Roma, 1946. IV. 5.

PAVASARIS

Nemirtingajai

Jei mirsiu — tu neverk. Gėlių gėlos gana.
Juk niekados pavasario aš neturėjau,
todėl ir šis ne man,
ne tau atėjo.

Lietus, lietus ant medžių ir ant lango, —
o laike mano, nelaimėje man lemtas!
šaltas stiklas, ašaros, baltos
lentos ...

Jei mirsiu — tu neverk,
tik melsvu žvilgsniu dangų man nuskink,
žibuoklių liepsną pilna sauja semk ir berk
mano akių naktin ...

Roma, 1946. III.

GAISRAS

Kai temsta saulė, padabinta
alėjų sutema žalsva —
visi namai, visi žibintai
užsidega staigia liepsna.

Ir dega gatvės, dega miestas,
dega dangus, ir aš, ir ji —
kiekvienas žvilgsnis, žingsnis, žvestas
dainuoja meilę.

Kambary,
tarp keturių kryžmuotų sienų,
apkursta viskas. Tik girdi
šviesos plakimą po blakstienom
ir gaisrą alkanoj širdy.

Roma, 1946. III.

ALVERANO KAPINĖS DIENĄ

Pasklido saulė išilgai alėjų
glicinijos kasų šaltuoju fioletu ...
kad šalčio to liepsnoj vidudienį žydėtų
ir žmonės ir vardai suakmenėję.

Bet saulė miršta čia ir gėlės miršta.
Nežinomi, beprasmiai mirusių paminklai
sugriūna ant žmogaus kelų palinkusio,
ir blankūs spinduliai šešėliais virsta.

Iš akmenų išaugę angelai juodieji
palaimino žmonių žuvimą beprasmingą ...
Taip tuščia ir nyku čia, kai sumingam
sustingę ūžėsy besparnių vėjų!

Ne man čia vysta gėlės ir vardai ne mano,
ne man šis kapų lapais barškantis metalas,
parudus geležis ir marmuras išbąlęs —
tuščia kapų tyla šešėliuos Alverano.

Roma, 1946. IV.

PAPASAKOJAU MEILĘ TAU

Papasakojau meilę tau, papasakojau laimę
audringą, aštriai-švelnią, nebanalią.
Tokia graži jinai, suprantama savaime,
žydriom akim pražydusi ant kranto žalio ...

Ant kranto žalio, svetimo ir aukšto,
kurian gyvenimas žiaurus mus metė,
kur dienos vysta ir naujai neaušta,
kur svetimas dangus ir žvaigždės svetimos.

O tu tą meilę mano, laimę nerealią
pamynus pasakei, kad nebesupranti jos.
Todėl nutolti reikia man nuo kranto žalio.
Man reikia plaukti laimės nepavijus.

Roma, 1946. IV.

Poeto J. Kėkšto portretas pieštas
V. Simankevičiaus

ALBINAS VALENTINAS

Laukai nearti, rugiai nesėti

Žiemos vakaras bréško Švabijos žeméje. Stovyklos rajone buvo didelis judéjimas. Iš visų blokų bégiojo žmonės su visokiais indais, indeliais. Bégantieji, nors ir žinodami padėtį, bet klausinéjo pargrįžtančiųjų:

— Kokia šį vakarą sriuba?

— O kas gi kitas bus, jei ne makaronai... Bene manai, kad tau kas kompoto išviré?...

— Kad juos kur sliekai šituos makaronus... — dar kartą puolęs į pesimizmą bulvių mégéjas beviltiškai numuoja ranka ir visai sulétina žingsnius tarptautinés virtuvės link.

Ir šitaip čia slenka dienos, ménesiai, paskendę smulkiuose makaroniniuose rūpesčiuose. Ir taip jie panašūs vienas į kitą, kaip dešimties pfenigių monetos. O gal būt, tiek pat ir vertingi. Slenka dienos, ménesiai... Bet kas yra matęs slenkant laiką, kas yra išmatavęs jo žingsnius? Gal būt, kad laiko dienos ir ménesiai stovi vietoje tvirtai, kaip granito uolos, tik šita nelaiminga benamių minia eina, slenka per gyvenimą, pikto likimo blaškoma ir stumiama. Slenka kaip niekam nebereikalingi daiktai, kuriems, rodos, daugiau nieko ir nebeliko, kaip tik spélioti kas bus vakarienei: vél makaronai, ar gal žirnių sriuba?...

Motiejus Peludis jau kelias savaites vaikšto neramus ir susigraužęs. Dabar jis sédi savo ankštame kampelyje prie lango, paskendęs savo susimąstymuose. Jis šį vakarą nenori makaronų ir negirdi, nemato, kas darosi aplink. Nei nuolat verdąs triukšmas šitame dideliame kambaryje, kur gyvena aštuoniolika žmonių, nei graudūs keiksmai jaunuolio, nelaimingai prakirtusio „stuką“, jo nejaudina. Jis nesidomi né kambario viduryje besidairančiu kažin kokiu pakeleivingu su geltonais čemodanais ir beieškančiu, ar néra kur laisvos lovos?

Pro platų kareivinių langą Motiejus žiūri akis įbedęs į tolį. Ir né vienas raumuo nejuda, tartum numiréliui. Savo susimąstymuose jis galvoja, kodél yra tiek daug neteisybės pasaulyje? Atéjo pikti, pikti, bet galingi visai svetimi žmonés ir išblaškė jį iš namų. Iš jo nuosavų namų, kur ir jis gimé ir užaugo, kaip ir jo tévai ir seneliai ten gimé, užaugo ir numiré tame ramiame Paprūdžių sodžiuje... Ir jis dabar vienas, kaip paukštis. Rytprūsiuose žiaurūs žmonés jį nutempé nuo vežimo beprasmių apkasų kasti, atskirdami nuo žmonos ir vaikučių, kurių jis iki šios dienos nebesurado... Ir už ką visa tai? Ar jis visą savo amžių negarbino šventųjų. Visaglio Dievo Tévo ir nepylé valdžiai pyliavų? Ir kodél Viešpats atsiuntė tokią valandą, kad iš Paprūdžių reikéjo bégti kaip iš Sodomos ir Gomoros?...

Pasaulio teisybé šį vakarą nabetilpo jo galvoje.

Vakaro sutemos sparčiais žingsniais ateina iš Švabijos kalvų. Ir Motiejui rodosi, kad jau reikia eiti gyvulių šerti, paskui visai sutems.

Štai girdi Peludis savo mylimų bérių trypimą ir žvengimą tvarte. Jis neša jiems duosnų glébį sausų dobilų. O bériukai žiūri meilingomis akimis į savo gaspadorių ir tylom patenkinti prunkščia. Kai prisiartina jis, bériukai iš meilés švelniai mukteli savo šnervémis jam į pašonę, į žandą ir numeta jo kepurę į gardą.

— Ša, ša, jūs mano nenuoramos ir puikuoliai, — sako jis ieškodamas šiene kepurés. Paskui patenkintas glosto savo mylimus keturkojus ir delnu pliaukši per spindinčias šlaunis.

Iš tvartų eina jis létais žingsniais užrakinti svirno. Kieme kilsta didis alasas. Pulkai margaplunksnių vištų, vadovaujamų prityrusių ilgakojų gaidžių, vejasi jį per kiemą šaukdami ir giedodami. Ankstybosios miegalés, žinodamos savo šeimininko dosnumą, kulverčiais ritasi nuo laktų, kad tik nepasivélinus ir užémus atatinkamas pozicijas prie svirno. Užmiršę savo išdidumą kalakutai, visaip krypuodamos ir per galvą virsdamos antys, kaklus ištiesusios žąsys ir išdidieji povai — visi bégo paskui jį, visokiais balsais šlovindami ir garbindami savo gaspadorių, meilingą. Rodislandiškiai gaidžiai su savo batalijonais kanapétųjų pirmieji ryžtingai prasiveržé pro minias ir suléké ant priesvirnio. Kaip riteriai kaudamiesi, grūdosi jie arčiausiai durų, ieškodami progos įsiveržti į patį svirną. Atsirado drąsių atstovų iš gaidijos tarpo, kurie, nieko nelaukdami, užskrido Peludžiui ant peties ir kaklus ištiesę griausmingai giedojo prie pat ausies didesnei jo šlovei...

Patenkintas šita nuoširdžia draugyste, Motiejus šypsojosi pro geltonus ūsus. Jis niekada nepagailéjo paberti dosnią saują grūdo šitiems amžiniesiems nenuoramoms. Negailéjo jis niekam, ir Dievas jam nieko negailéjo. Tik pagailéjo jam pikti, svetimi žmonés...

— Ei, Peludi, sésk, sulošim „akį“, — šūktelėjo jam vyrukai nuo stalo.

Peludis krūptelėjo ir staiga jam dingo iš akių Paprūdžiai, jo svirnas ir pulkai kanapétųjų su vadovaujančiais karingais gaidžiais. Prieš akis jis vél mato tik pilką ir nykų svetimą kareivinių rajoną... Jis pašoka iš savo kampo ir nebežino kur eiti...

Peludis smunka laukan iš kambario į koridorių, lipa laiptais aukštyn, žemyn ir vél aukštyn... Pagaliau įsispraudžia į nuošalų langiūkštį ilgo koridoriaus pasisukime. Jis pasiremia smakrą rankomis, o jo galvoje ratų ratais sukasi visokios keistos mintys.

Tolumoje matosi pro langą balta kalva, apaugusi miškeliu. Tai primena jam lyg kažin ką panašaus į gimtuosius Paprūdžius: tenai būtų lyg ir Pustymo gojelis... Žiūri jis akis įbedęs: Pustymo gojelis... Kažin kas visiškai nesuprantamo, kažin kas daug baisesnio už ilgesį užliejo, patvindé jo širdį. Galvoje émé ūžti, it vargonais grajyti, it Paberžės bažnyčios varpai skambino...

Jis valandélę užsimerkia. Ir kai vél pakelia akis, mato paliai šlaitą einant žmogiūkštį.

— Tai Slunkis per gilias pusnis tiesiai pro Pustymą skuba, puškuoja pas Bartašių vakaroti..., — taria jis. — Slunkis skuba, matyt, nebeturi tabokės...

Ir Peludis greit užsidėjo kepurę, užsivilko skrandą ir išėjo pas Bartašių... Skuba tiesiai pro Velniabalį, kol dar visai nesutemo. O plaukai nuo ėjimo jau šlapi pasidaré. Mato, antai ir Nuoraukos šiaudiné grįtelé. Gyvena senis vienas prie Velniabalio ir nuo ryto iki nakties medinius, liūdnus dievus dailiai dirba. Matytis žiburélis spindi pro jo grįtelės langą.

— Matomai, neateis Nuorauka šį vakarą pas Bartašių vakaroti, — galvoja sau Peludis. — Tur būt, dievą baigia dirbti, kad žiburélis dega... Paskui padés kampan į lentyną ir, krapštydamasis paausį sakys: „Taip, Viešpatie, Tu mane sutvérei, o aš Tave padirbau. Ot, kaip yra..."

— Ak, tas Nuorauka, Nuorauka, — galvoja sau eidamas Peludis. — Visą savo amželių praleido grumtynése prie Velniabalio su visokiais geltonsnapiais, laumémis, slogutémis, visokios paskirties juodai apsirengusiais ponaičiais bei su visokia kitokia įtartina publika. Aleksandro laikais, kaip liudija Nuorauka, čia dar galéję sutikti tokių perkaršusių kipšų, kuriems dél senatvés uodegos ir ragai jau visiškai buvę nutriušę ir paliai Velniabalį jie valkiodavęsi pasiramščiodami rementais bei lazdomis. Tieji buvę pikti ir nervingi, pavojinga su tokiais susidurti akis akin. Bet dél senatvés jie jau buvę nustoję akių šviesybés, todél kartais taikūs ateidavę į Nuraukos grįtelę ir, ištiesę dideles ir senias jaučių odas, prašydavę, kad jis perskaitytų ten surašytus piktus maskolių ciesorių darbus, kurių ten būdavę prirašyta baisi daugybé...

Ak, ir ko tik neišpasakoja šitas mielasis senis Nuorauka. Ir tikrai keisti būdavę dalykai! Ir kiek tik kartų šaudési su nelabaisiais dvikovoje iš muškétų sidabrinémis grivenomis, kiek kartų Velniabalio viduryje šviesiuose ponų rūmuose uliavojo, kiek kartų spindinčioje karietoje keturiais arkliais greitai važiavo juodai apsirengusių ponų draugystéje, tiek kartų, gaidžiams pragydus, vis ant méšlyno krūvos besédįs atsirasdavo...

Vienas pats nusijuoké Peludis pagalvojęs, kaip Nuorauka vis ant méšlyno krūvos besédįs atsirasdavo.

O dabar ir pats Nuorauka liudija, kad visi, ir šiokie ir tokie, seniai jau pranykę. Kartais vidurnaktį dar koks pakeleivingas pasibeldžiąs į langiūkštį, bet atviron kovon su Nuorauka bestoti jau aiškiai bijąs... Todél ir Peludis dabar drąsiai eina pro Velniabalį pas Bartašių vakaroti. O štai jau ir kiemas.

— Tegul bus pagarbintas..., — sako Peludis, įéjęs grįčion.

— Per amžius... Manéme, kad jau ir nebeateisi šį vakarą. Sakome, gal išvažiavo kur toli...

Grįčion jau susirinkę visi: Slunkis, Pasternokas, Petrošius, Abriezas ir dar kiti.

— Kaimynéli, susimildamas, ar neturi kokį žiupsnelį tabokés?, — tuoj pakilo Slunkis. — Sakau, ir trumpumélis dienos: čia tik išaušo, čia jau ir sutemo — néra kada ir tabokés prasipiauti. Visą dieną vaikštau tuščia pypke...

— O, dienos jau gerokai ištįso... Geriau sakyk, kad jau prieš Kalédas surūkei paskutinį tabokés lapą, — juokiasi Peludis.

— Ne, juk turéti dar kaip ir turéč, ale biaurybé atsiduoda pačiomis arklio pusnagomis... Negaliu némaž rūkyti, tuojau širdį susuka...

— Na, nebéduok, kaimyn, — pasaké Pasternokas. — Neužilgo sodinsime ir naują, jau po Kazimiero...

Slunkis prisikimšo pilną pypkę su kaupu Peludžio tabokés ir, brūkšt, brūkšt, brėžeklį brėžia. O kai užsidegé smarkiai rūkdama liepsna, Peludis vél pamaté aiškiai grįčios gale ant sienos kabantį Šventosios Šeimynélés paveikslą: Šv. Juozapas, atsiraitojęs rankoves, obliuoja lentas, Švenčiausioji Panelé skiedras renka, o Jezusélis sédi ant medinés kaladélés ir rankutése laiko palmés šakelę.

O Bartašiaus dédukas skaito užsigulęs ant pečiaus balana pasišviesdamas „Karalienés Sabijos Mikaldos pranašystes". Atsitiko taip, kad paskutinése amžiaus dienose dédé įsivélé į politinius sūkurius.

Ir šitaip dalykams besiklostant, Petrošius, senu įpročiu, pamégino pradéti šiurpias vakarojimo šnekteles, dargi kesindamasis dédę ištraukti iš politinių painiavų ir įvelti į klausytojų tarpą.

— Štai, kaip mandriai atsitiko man prieš anąjį karą, — pradéjo jis. — Vieną sykį grįžtu vélai iš teismo namon. Ateinu iki Parūginio kryžkelés ir matau, kad ant tako stovi žmogus be galvos... Persižegnoju, sukalbu tris Sveika Marijas ir einu artyn. Aiškiai matau, stovi žmogus ir savo galvą laiko pasikišęs po pažasties...

Bartašiaus dédukas aiškiai perprato, kad čia jau statomos pinklés... Jis numeté baigiančią degti balaną, atsikosėjo ir taré:

— Štai randu, kad knygose aprašo didžius daiktus. Tikékite, ar netikékite, o greit jau būsime išlaisvinti iš vokiškos baudžiavos...

— O kas mus išlaisvins, dédе?, — paklausé Abriezas.

— Žuvédas... O kasgi kitas, — atsaké dédé. — Štai aprašo knygos, jog greit kelsis iš jūros mažas karaliukas ir stosis smarkion kariaunon prieš didelius, piktus ir kruvinus smakus karaliūnus. Jisai nugalés šituos buožgalvius ir savo pergalés kardą nusiplaus Baltijos jūroje. Tada vakaruose patekés trys didelés žvaigždés, ir į žemę ateis didis taikos laikas. Visur tekés medumi ir pienu...

Vyrai papsédami pypkémis ir kraipydami galvomis dyvijosi, argi toks laikas galétų ateiti?

O visi gimnazistai jau seniai išaiškino, kad dédé esąs atsistojęs ne ant teisingo politikos lakto. Esą, žuvédų karalius jau susenęs, ne toks smarkus, kaip jo pranokéjas, kurs akmenimis iš pykčio tyčia užverté mūsų Palangos uostą, ir šisai visai né negalvojąs kautis su baisiais smakais ir savo kardą nusiplauti Baltijoje... Esą, jis mieliau bevelytų partiją teniso... Bet dédé vistiek tvirtai laikosi įsikibęs savo politinés linijos: tik žuvédai, o ne kas kitas, mus išvaduosią iš vokiškos vergijos...

Toliau vakarojimo kalbos, aplenkus nelemtą politiką, kažin kaip nukrypo į pavasariškas temas.

— Pats, Peludi, šiemet kviečius, musét, sési vél Užusodyje?, — taré Slunkis. — Na, ir pernai turéjai: kaip jūra, kaip jūra kokia bangavo...

— Ir sakykite va, kaip pareina nuo séklos, — kraipé galvą Pasternokas. — Juk žemé, rodos, ta pati... Susiriestum kur...

— Bet ir Peludžio rugiai štai šiemet sudygę kaip kokie šepečiai, saugok, Pone Dieve..., — trauké pečiais Slunkis. — Sakyt, jau manieji neblogi, ale bet Peludžio... Sakyk, kaimynéli, gal turi dar kokį žiupsnį tabokés?...

— „Namo, brolelíai, namo . . ." — staiga galingai saléje suskambéjo kolonijos choro repetuojama daina. - „Laukai nearti, rugiai neséti... namo, broleliai, namo..."

Peludis pabudo kaip iš miego. It miglos dingo, pranyko Paprūdžiai, Slunkis, Petrošius, Pasternokas ir nusipolitikavęs Bartašiaus dédukas...

Jis nevalgé né makaronų, nuéjo į savo kampą, atsigulé ir tvirtai antklode apsivyniojo galvą. Kada jau buvo toli po vidurnakčio ir visi kambaryje kietai miegojo, Peludis negaléjo sudéti akių. Galvoje jam pynési keisti ir klaikūs vaizdai, vieni už kitus klaikesni... Užusodyje banguoja kviečiai kaip jūra, o čia keturi baisiai sulysę ir nuplyšę vyrai per neapmatomas sniego dykumas neša juodą karstą su jo žmonos lavonu. Čia jis vél staiga mato savo vaikučius, tupinčius kregždés lizde, cypiančius ir prašančius valgyti... Štai vél Nuorauka su balta tarbele ant pečių, lydimas ginkluotų žmonių, išeina pro Velniabalį į tolimas ir šaltas keliones, o jo liūdni Rūpintojéliai, eilémis sustoję prie lango, aprauda išeivį medinémis ašaromis... Čia vél sukasi, sukasi raudonas ratas, į kairę, į dešinę sukasi, kol tame rate pasirodo Slunkis su tuščia pypke ir prašo žiupsnelį tabokés...

Peludis vartosi, žegnojasi, poterius kalba. Paskui jį apninka sąžinés graužimas. Jis ima sielotis iki prakaito, kam anuomet jis éjo su Abrinčium į teismą dé lto, kad Abrinčiaus karé išmindé jo dobilus. Kam... Kam to reikéjo... Dabar, jeigu galétų, jis pats tyčia Abrinčiaus karvę įvarytų į savo dobilus — ir tegu éda sau sveika kiek patinka. Ir kas čia tokio. Ar neužteks mums visiems visko! Ak, Dieve mielaširdingas...

Kitą dieną Peludis bégiojo paliai cementinę rajono tvorą. Bailiai jis dairési pro visus tvoros plyšius. Jam atrodé, kad šita tvora yra plieninė užtvara, pro kurią niekas nebegali praeiti, o už tos užtvaros yra jo tévynė, gimtieji Paprūdžiai, jo žemelė, visa permirkusi jo prakaitu... Už tos tvoros vaikinai žaidé futbolą. Ir jam rodési, kad šitie vyrukai yra arkliavagiai, mušeikos ir girtuokliai, todél dabar užsidėjo ant rankovių ir ant kojų raudonus raiščius ir, šie taip padūkusiai bégiodami, iešk „liaudies priešų"... O jis turéjo 20 ha ūkelį, dirbo kaip arklys koks nuo saulés patekéjimo iki išnakčių, nelatravo, taupé, dėjo litą prie lito, pasistaté mūrinius tvartus, nudažé juos baltai ir uždengé raudonų gontų stogu, prisiaugino gražius arklius, turéjo daug paukščių, todél ir turéjo būti apšauktas „liaudies priešu"... Gal būtų buvę geriau, jeigu jis viską būtų pragėręs, praūliojęs, nieko neturéjęs ir vogęs arklius... O dabar kas? Atéjo svetimi žmonés né

piršto nepridėję prie šito gero ir prie šito darbo — ir viską pasiėmė sau... Ir jį, kaip ir daugelį tūkstančių kitų, išbloškė į svetimą kraštą kaip stovintį.

Jis piktai šaukė pro tvoros plyšį:

— Ei, jūs, žmogėdros, kur teisybė pasaulyje? Laukai nearti, rugiai neséti, o pro čia negalima praeiti, negalima ateiti...

Vakare stovykloje buvo sušauktas visuotinas susirinkimas aktualiems tremtinių reikalams apsvarsyti. Tuos reikalus besvarstant, staiga atsistojo Peludis ir taré:

— Prašau balso.

— Prašom kalbėti, — taré pirmininkaujantis.

Susirinkimas sužiūro, ką naujo pasakys šitas pilka miline, geltonais ūsais ir pražilusiais paausiais ūkininkas.

— Argi mes šitaip galime čia sėdėti ir valgyti svetimą duoną? — taré jis tvirtu balsu. — Pavasaris jau čia, o laukai nearti, rugiai neséti... Daug karalių nuo sostų nugriuvo, galvas nusikapojo, ir nėra pasaulyje jokios teisybės iki šiol...

Visuomenė ėmė prunkšti, o pirmininkaujantis prabilo:

— Prašom kalbėti prie temos!

Peludis atsisėdo ir kraipė galvą pamažu. Susirinkimas vyko toliau.

— Sekantis punktas: kandidatų rinkimų į tremtinių suvažiavimą reikalai, — skaitė pirmininkaujantis.

Čia Peludis, né balso nebeprašęs, pakilo ir garsiai pareiškė:

— O kas buvo Šventasis Juozapas: vidutiniokas, ar bėdniokas? Gi, lentas obliavo, o šv. Panelė skiedras rinko... Žinoma, kad vargšas bėdniokas. O kodėl jo Lietuvoje neišrinko į Aukščiausiąją Tarybą, a? Jeigu išrinko niekam nematytus ir nepažįstamus Maskvoje sėdinčius, tai kodėl negalima išrinkti danguje esančius? Aš siūlau, kad Šventasis Juozapas būtų įrašytas į bepartyvių bolševikų sąrašą. Kas prieš?... Nėra tokių...

Žmonės juokėsi pilvus susiėmę, nesuprasdami, kas įvyko. Kiti net ploti ėmė. Tik komiteto galvos dasiprotėjo, kad čia yra kas negero. Pirmininko pavaduotojas su sekretoriumi priėjo prie Peludžio ir jį, linksmai šnekindami, išsivedė kitan kambarin pasikalbėti.

Tą vakarą Peludis nebegrįžo į savo kareivinių kampą. Jį nuvežė miesto ligoninėn, į nervų skyrių.

— Kas jums atsitiko, ką jums skauda tokiam tvirtam vyrui? — maloniai klausinėjo senelis gydytojas.

— Laukai nearti, rugiai neséti..., — atsaké jis tyliai ir akis nuleidęs...

Piešiniai V. Simankevičiaus

ATVIRAS LAIŠKAS

BRONIUI BUDRIŪNIUI

Mielas Prieteliau!

Schongau Baltijos Festivalis davė progos dalyvauti bendrame religiniame koncerte (antradienį 21. V.). Nors malonu susitikti vienoje programoje su senai matytais prieteliais bei kolegomis, be tai faktas, neturįs didesnės reikšmės. Man įdomu iškelti tą aplinkybę, kad šio koncerto proga gavau išgirsti du paties, mielas prieteliau, rašytus veikaliukus, būtent „O Viešpatie" mišriam chorui a cappela ir „Sveika Maria" sopranui solo su vargonų pritarimu. Dėl šių veikaliukų ir noréčiau kaip tik plačiau išsitarti, kiek jie man paliko įspūdžio iš vieno išpildymo.

Kompozitorių problema Lietuvoje buvo ir yra nepaprastai opi. Ji dar opesnė išeivijoje, kur tik vienas kitas rimtesnis kompozitorius atsidūré. O jų uždavinys nepaprastai didelis. Juk mes, lietuviai, avo muzikos kūryboje tik pirmus žingsnius tepadaréme. Mes tik pradėjom formuoti savo kūrybinį veidą. Tik vienas kitas pasireiškė rimtesnėje plotmėje, tik vienam kitam pavyko išvystyti savo stilių. Nebuvimas kurio nors kultūrinio fondo, kuris rūpintųsi tais pasiekimais, dar labiau tuos laimėjimus mažino. Juk tai nenormalu, kad pats kompozitorius turi rūpintis savo kūrinių leidimu, jų apsauga, jų populiarizacija. Kad jis už juos neturi jokių įplaukų atrodo jau taip įprastas dalykas, kad apie tai niekas jau nekalba. Blogiau, kad dažnai visuomenė nejautriai reaguoja į tuos taip sunkiose sąlygose pagimdytas kūrinius, ir bevelija domėtis kuriuo nors beverčiu diletanto dalykėliu.

Nežiūrint taip neįsivaizduojamai sunkių sąlygų, mūsų kompozitoriai kuria, tvarko, rūpinasi savo kūrinius apsaugoti nuo pražuvimo, ieško leidėjų, nes tik išleisti veikalai ilgesniam laikui yra apsaugoti nuo išnykimo.

Šioje sunkioje kovoje už Lietuvos muzikos kultūrą malonu matyti naujų jėgų, naujų kultūrininkų, pijonierų, kurie savo indėliu padidina bendrą mūsų kultūros lobyną.

Mielas prieteliau, savo tais dviejais kūrinėliais, kuriuos teko išgirsti, ir pats tą mūsų brangų lobyną praturtinai. Tegul tie dalykėliai nėra dideli, tegu nėra juose dar plataus užsimojimo. Jie kuklūs, santurūs, gal ne vienam atrodys keistoki, neįprastini. Bet jie brangintini trejopu atžvilgiu. Pirma ir brangiausia, juose išreiškí tam tikrą subrandintą harmoninį stilių. Turėti savo harmoniją, tai didelis kompozitoriaus laimėjimas! Jo reikia laikytis, jį vystyti, plėtoti. Jau vien harmonijos gali pakakti, būti pripažintam. O paties, prieteliau, harmonija yra labai graži ir savita. Ji nėra nei grynai klasiné, nei per daug moderni. Ji skamba nuosaikiai, nors joje netrūksta modernių sąskambių. Ji rami, nors šviežia, giedri. Pasilaikyk ją, prieteliau, daug laimėsi ateity.

Antra kūrinių vertybė, originalumas, savitumas. Tą savitumą reiktų suprasti daugiau kaip savo minčių laisvą reiš-

Juozas Bertulis

PAŽANGA MUZIKOJE

(Pasaulinės moderniosios muzikos apžvalga)

Pabaiga

Norvegija. Norvegijai į muz. pasaulį atidaré duris Edv. Grieg. Bet ne tik saviškiams, jis ir daugeliui kitų davė tautinės kūrybos impulso. Pačioje Norvegijoje muzikai merdėti neleidžiama. Dėka modern. kompozitorių Sinding ir Schjelderup muzika užėmė naujas pozicijas. Jųjų pasekėjai: Johan Halvorsen, Hjalmar Borgström ir Sverre Jordan savo kūriniais užpildo sceną.

Olandija. Iš senesnės kartos žinomi: Alphons Diepenbrock (bažnyt. muz.), Jan Brandts-Buys (operos), Bernhard Zweers (simfon.), Johan Wagenaar ir Cornelis Dopper. Greta jų iškilo ištisa eilė jaunųjų kompozitorių: Daniel Ruynemann, Willem Andriessen, Willem Pijper, Henk Badings, Julius Hijmann ir kt.

Portugalija. Portugalijoje moderninė muzika irgi nėra nustumta. Turi pasekėjų tiek muzikų tarpe, tiek auditorijoje. Iš modern. kompozitorių jau pasaké savo žodį: José Vianna da Motta (koncerto plotm.), Oskar da Silva (operose) ir taipgi Freitas Branco (irgi operose).

Prancūzija. Jau anksčiau rašyta, kad moderninės muzikos tėvas Prancūzijoje yra Debussy. Bet ne tik čia jis viso pasaulio muzikų senąsias akordines stygas sukryžiavo ir visus priverté tuomi susidométi. Pačioje Prancūzijoje tuojaus su juomi įžengė į naują kryptį žymūs kūrėjai Satie ir Dukas. Eric Satie dar prieš Debussy viešu pasisakymu vedé harmoninį praplitimą į savas vėžes („Les Gymnopedies", fortepijonui, 1883) po to savo naujumus pastumėjo pirmyn per „Socrate" (1918). Paul Dukas savo impressionistinį stilių įvedė į simfoninę poemą „Užburtas mokinys" (1897) ir operą „Adriane et Barbelene" (1907). Toliau eina: Roger-Ducasse, Charles Koechlin ir Florent Schmitt, kurie sudaro individualę generaciją su gausia rimtų kūrinių produkcija. Taipgi nuo jų neatsilieka Albert Roussel su savo reikšmingais kūriniais: „Divertissement" (fortepijonui ir med. puč. instr.), „Evocations" (chorui), „Pour une fête de Printemps" (preliudas), G-moll simfonija ir kt. Įdomus yra taipgi Maurice Ravel (1875), kuris Debussy užintriguotas šią kryptį išvystė į moderninį klasicizmą. Jojo žym. veikalai: „Ispaniškoji valanda" (kom. opera), taipgi daug kūrinių fortepijonui ir kamer. ansambliui. Jis taipgi yra žinomas kamerinėje muzikoje, kur parodé aiškias linijas į moderninės muzikos sferą.

Iš jaunųjų kompozitorių žymiausieji: Jacques Ibert ir „grupé šešių". (Francois Poulene, George Auric, Germaine Tailleferre ir, gabiausias, Darius Millhaud (gim. 1892), vadovaujant Eric Satie. Laikiňai prie tų „šešių" priklauso ir Arthur Honnegger (gim. 1892), kuris yra kaip Šveicarijos reprezentantas ir stipriausio individualumo asmuo naujoje muzikoje. Žym. veikalai: simfoninės poemos „Pacific 231" ir „Rugby", kuriose nepasigailėjo moderninių varsų. Taipgi oratorija „Karalius Dovidas" (1921) — vienas iš retų veikalų chorui.

Greta jojo Prancūziškoje Šveicarijoje pasižymi savo gabumais: Otto Barblan, Emile Jaque-Dalcroze, Gustave Doret ir Pierre Maurice. Iš jaunesniųjų: Henri Gagnebin, Luigi Piantoni (italas), Joseph Lauber, Georg Haeser, Hans Jelmoli, Heinrich Pestalozzi, Joseph Scheel, Joseph Bovet, Walter Courvoisier, Fritz Brun, Volkmar Andreae, Karl Heinrich David. Savo kūrybinius gabumus parodé. Honegger, Herman Suter (styg. kvartetas ir oratorija „Le Laudi"), dar stipresnis Othmar Schoeck (operos, dainos, kamer. ansambliai). Iš gabesniųjų jaunųjų kompozitorių iškilo: Emil Frey, Ernst Kunz, Werner Wehrli, Walter Schulthes, Richard Flury, Albert Moeschinger, Wiily Burkhard ir ypatingų gabumų Conrad Beck.

Rusija. Visais laikais Rusija buvo didelé meno globėja. Nenuostabu tad, kad ir muzika čia visados laikėsi pasaulinėje viršūnėje. Moderninėje muzikoje vyriausiąjį vardą irgi tenka duoti rusui — Igor Stravinski (gim. 1882). Rimski-Korsakov, perduodamas jam kaip savo mokiniui turimas žinias, sugebėjo iššaukti jame siekius į naujumus, į laisvąją, nesuvaržomąją kūrybą. Ir šis pastarasai tautiniu pagrindu veda liaudies šokius, liaud. dainas stilizuodamas naujais dėsniais. Jis jau savo pirmuose veikaluose: „Žar-Ptica", „Petruška" parodé savo profilį. Jam pasekėjus ieškoti neteko. Jųjų dalis net šiandie, patrankoms dar neatvėsus, pasaulinėje scenoje su savo veikalais triumfuojančiai rodosi. Bet grįšime atgal. Yra minčių, jog Stravinskiui mintį paruošęs Musorgski, kaip naujosios harmonijos pranašas. Greta jo prie novatorių priskiriami dar: Aleksandr Borodin (1833—1887), J. Tanejev (1856—1915) ir Sergej Diagilev. Iš mažiau gabesnių paminėtini: Aleksandr Glazunov (simfonikas), Sergej Rachmaninov (fortep. ir dainos), Aleksandr Grečaninov (dainos), Georg Cotoire ir Reinhold

---

kimą, negu kokį stilistinį pasiekimą. Pati motyvų medžiaga, jų kadencijos, formos struktūra nėra originalios, bet visa tai taip išreikšta, kad tik pačiam vienam tatai savita. Gal būt tai kuklus laimėjimas, bet jis labai svarbus.

Trečia jų savybė, kurią noréčiau pabrėžti, tai muzikos lietuviška dvasia. Gal būt ligi šiol tai sunkiausiai pagaunama savybė. Juk daugelis lietuviškais kūriniais laiko pav. „Miškų gėlė" arba „Pajūriais, pamariais", pirma dėl jo populiarumo, antra dėl patriotinių žodžių. Bet iš muzikinės pusės nei vienas nei kitas neturi né trupučiuko lietuviškumo. O tą lietuviškumą nusako tam tikri liaudies motyvų būdingieji bruožai. Viena būdingiausių, gal būt, galime laikyti žemyn einančios kvartos kadenciją, kuri taip dažna senovės lietuvių dainose. Tam tikri melodiniai ėjimai, pasitaiką keliose liaudies dainose gali būti laikomi būdingais. Pagaliau bendra melodijos dvasia gali nusakyti ją esant daugiau ar mažiau lietuviška. Šiomis tezėmis besiremiant panagrinėję kūrybą pav. Banaičio, Gruodžio, Gaidelio, Račiūno, mes rasime apsčiai kaip tik šių elementų. Pas Banaitį daugiau melodinėje plotmėje, kadencinių elementų rasime pas Gruodį ir Gaidelį, pas Račiūną apstu vėl motyvinių nuotrupų.

Šiuo besiremiant ir pas Tave, mielas prieteliau, randi nemaža tų grynų lietuviškų elementų. Jau patiės „Raudą" smuikui ir fortepijonui, plačiai žinoma ir mėgiama, pasižymi lietuviškumu dėl pagrindinės temos, kuri yra paimta iš liaudies kūrybos (Bėkit bareliai). Tačiau jos harmonija per daug moderni, yra daugiau išmokta, negu savita, nėra joje laisvumo. Nuo „Raudos" iki šių dviejų kūrinių didžiulis šuolis. Atrodo, suradai savo harmoninį stilių, kuriuo gali laisvai reikšti savo muzikines mintis.

Visa tai sudėjus noris pasakyti: rašyk daugiau, mielas prieteliau, plėtok savo talentą, turtink surastą stilių ir tuo pačiu padidinsi mūsų muzikos lobyną.

Priimk nuoširdžios pagarbos reiškimą, Tavo „Raudos" pirmasis išpildytojas

Iz. Vasyliūnas.

Gliére (kamer. muz.). Nikolaj Čerepin ir Vladimir Rebikov pasireiškia gabumais išnaudoti toninę skalę. Jiedu daug operuoja kvarčių, kvinčių ir nonių sąskambiais. Dar reikia pažymėti genialų modernistą Aleksandr Skriabin. (Jis taipgi daré bandymus spalvingais spinduliais muziką reikšti.) Modern. muzikoje jojo vardas stovi greta Stravinskio. Savo veikalu „Prometiejus" (1911) jis dokumentaliai užakcentavo savitą chromatinį kelią. Iš jaunesniųjų kompozitorių iškilo: Sergej Prokofjev (pagarsėjo savo „Odé karo pabaigai" — partitūroje: 8 arfos, 4 fortepijonai ir 3 saksofonai, kitokių instrumentų nėra), Aleksandr Čerepin, Aleksandr Mossolov, Dimitrij Šostakovi', Aram Chačaturian, Šoporin, Trubačov, Vl. Ščerbačov, Biriukov, Golubov ir daug kitų.

Rumunija. Rumunijoje naujoji muzika nėra nustelbiama. Turi taipgi nemaža josios vadų. Iš gabesniųjų yra: George Eenescu ir Nonna Oxescu.

Suomija. Suomija savo kultūringumą prieš pasaulį parodé netik bendruoju, bet ir dvasiniu gyvenimu. Suomijos muzika pasauliui taipgi nėra svetima. Jau 19 ' šimtm. viduryj J. v. Schantz buvo žinomas kaip tautinės muzikos idejos skleidėjas. Prie jo prisijungé ypatingais gabumais naujos muzikos kūrėjai: Robert Kajanus, Armas Järnefeld, Oskar Merikanto (operos), Erkki Melartin, Selim PPalmgreen, Yrjö Kilpinen (lirikas), Tovio Kuula, Leevi Madetoja ir kt.

Švedija. Čia muzika remiasi senąja muzikų karta Bror Beckmann ir Hugo Alfrén. Bet jųjų mokiniai rodo ypatingą savo veiklumą pažangume. Daugiausia pasižymėjo gabusis simfonikas Kurt Atterberg. Jam neatsilieka taipgi: Oskar Lindberg, Natanel Berg, Ture Rangström, Edvin Kallstenius ir kt.

Šveicarija. Nors jau buvo minėta kitose skiltyse apie Šveicarijos muziką, vienok dar reikia skirti specifinį dėmesį Hans Hubert, Volkmar Aandreae, Hermann Suter ir Oothmar Schoeck, kurie jau anksčiau Šveicarijos vardą iškėlė savo kūriniais kamerinėje muzikoje.

Vengrija. Žymus klasikas Ernst v. Dohnanyi laikomas vengrų muzikos vyriausiu šulu. Zoltan Kodaly (lirikas) savo tautinei muzikai pyné garsų tinklą. Jis pagarsėjo savo veikalu „Psalmus Hungaricus" (1923). Didžiausį ritminį impulsą ir moderninį sąskambį tautiniu pagrindu įvedė Bela Bartók (gim. 1881). Pasidavęs Stravinskio įtakai jis persiformavo į aršų savo gimtinės muzikos tyrinėtoją bei rinkėją. Savo veidą jis parodé fortepijono bei orkestro siuitose, operoje „Hercogo Blaubarto pilis" (1910), St. Erdeley ir kt. Dar užsitarnavo visuomenės dėmesio Ervin Lendvai. Rašė daugiausia à capella.

Vokietija. Pasaulinio prielankumo dėmesio Vokietija buvo įgijusi su muzikos menu. Josios tėvynainiai (nors daugelis kilimo buvo iš Austrijos, Olandijos ir kt.) klasicizmo, romantizmo epochose ir net šiandie savo kūriniais užviešpatavo netik pasaulinę areną, podiumą, bet taipgi salionus ir paprastą grįtelę.

Vokietijos charakteringas (dėmesio vertas) bruožas — tobulinti pagautą mintį. Pasaulis čia jiems duoda pirmenybę. Muzikos srityje progresas čia irgi dideliu šuoliu nušoko toli pirmyn nuo starto. Berods visose konservatorijose moderninė muzika turi savo katedras. Moderninė muzika tai išdava laisvosios kūrybinės potencijos; yra tai naujasis elementas, kurį sudaro kūrėjai sprogdindami tiltus senųjų viadukų. O prie šito čia eita jau iš seno. Jau Max Reger (1873—1916) rado, kad anoji muzika turi per monotoninius varžymus ir todėl į muziką įvedė savystovumo, pikantiškumo. Jojo mokinys Joseph Haas (gim. 1879) neatsiliko nuo savo mokytojo siekių. Drauge su juo naujas gaires tiesė Alban Berg (gim. 1885), A. v. Weber (gim. 1883) ir Paul Hindemith (gim. 1895). Pastarasis jau jaunatvėje rodé savo spontaniniai muzikalią prigimtį. Į savo kūrybą jis įvedė impresionistinės ir ekspresionistinės idejos galią, o įjungus dar savąsias idejas, davė naują vokiečių polifoniją. Be abejo, šioje muz. srity jis yra dar per jaunas, kad tarus autoritetingą žodį, vienok savo veikaluose (pav.: simfonijoje „Mathis der Maler" (1934), „Grablegung" ir kt.) rodo, jog jame esama daugiau intuicinio pasireiškimo negu harmoninių spalvų. Iš kitų kompozitorių paminėtini: K. v. Wolfurt (iš Pabaltijo), Arnib Knab, Hermann v. Waltershausen, J. Weismann, H. Zilcher, W. Braunfels („Die Vögel" 1920), Otto Besch (Rytpr.), L. Wintsperger, M. Butting, H. Kaminski (pietų Vok.), H. Tiessen, R. Stepan, P. Höffers, H. Reutters, H. Simon, W. Fortner, K. Höller, H. Ambrosius, K. Thomas, H. Chemin-Petit (Berlin), K. Weill, H. Distler, E. Pepping, K. Fiebig, Hessenberg, L. v. Knorr, H. Spitta, Rud. Wagner-Régeny, W. v. Möllendorf ir daug kitų laisvumą reiškiančių jėgų. Apie juos be abejo prabils spauda individualiai.

Reikia pripažinti, kad Čekoslovakija, Prancūzija, Rusija, Vokietija ir Anglija išugdé ir visokeriopai remia laisvųjų minčių kūrybą. Londone yra įsisteigusi „Tarptautiné Draugija Naujajai Muzikai", kuri nesenai atidaré Londone dvidešimtąjį festivalį[1]). Spauda mini, jog šio festivallo programoje yra: Prokofjevo „Odé karo pabaigai", Rich. Mohaupt'o „Muzika miesto švilpikų", Elzos Parraines antroji simfonija, Elisabeth Lutyens trys simfoniniai preliūdai ir Luigi Dallapicollas „Dainos iš nelaisvės". Be to įv. veikalai: Hindemith, Stravinsky, Broman (švedas) ir Alberto Möchingerio (šveicarietis).

Žydų muzika. Žydų muzikos pradams surasti istorijos siūlai siekia senąjį Egiptą. Mozei žydus iš ten išvedus, jie su savimi pasiémé ir dvasinį turtą — muziką. Ar šioji išneštoji muzika yra grynai žydiška, ar ji buvo su priemaiša egiptėnų melodijų, ar, pagaliau, daugumoj priklausé nuo egiptiečių muzikos, šiandie istorikams sunku tarti konkretų sprendimą. Kai kurie istorikai yra giliai įsitikinę, jog žydų muzika esanti gyvas, grynas likutis senovės egiptiečių muzikos. Vienok reikia pripažinti faktą, kad žydai yra konservatyvūs ir per paskutiniuosius pora tūkstantmečių nėra pastebėta, kad pagrindiniuose muzikos dėsniuose būtų darę kokius nors nukrypimus. Tad ir Egipte galėjo būti savo muzikoje nusistovėję. Be to, istorijos faktai byloja, jog tautos išėjusios į laisvę, visokeriopai stengiasi atsipalaiduoti nuo buv. savo engėjų priespaudos žymių. Visai galima išvada, jog dykumose gyvento periodo metu, pašalinant visa kas buvo svetimo, galėjo taipgi atmesti ir svetimos muzikos antspalvį. Kaip ten bebuvo, bet dabartiné, pagrindinai užsilikusi žydų muzika, kuri yra paremta tradiciniu sinagoginiu giedojimu, yra tarsi dogma visai žydų tautinei muzikai.

Neturint pastovios tėviškės, tūkstančius metų beklajojant po pasaulį, žydų muzika paviršutinėje formoje pergyveno taipgi pačios tautos likimą. Didesnę įtaką į muziką daré tos tautos, su kuriomis žydams teko ilgiau bendrauti. Todėl istorikai žydų muzikai duoda tris kryptis: 1. Orientas ir Pietų Europa, 2. lenkai ir Vakarų Europa ir 3. rusai arba Rytų Europa. Ypatingai gilius antspalvių elementus paliko Vakarai ir Rytai. Bet brandulys ir čia liko nepaliestas.

Kadangi žydų tautos likimas buvo susijęs su giliais pergyvenimais, su Dievybės įsakymo vykdymu, muzikos charakteris buvo išimtinai persisunkęs tikybine dvasia. Muziką vartojo visa liaudis. Čia buvo liejamas ir skausmas ir malda. Prieinamiausia forma buvo kalbantysis giedojimas. Tie elementai ir šiandie glūdi žydų muzikos pagrinde. Ant jo vystosi netik tikybiné, bet ir menine, teatraliné, liaudies, kabaretiné ir net šlageriné muzika. Visais laikais ir dabar žydų rimtesnis kompozitorius stengiasi įvesti savo formų principą, savo skonio įtaką, atpalaiduoti nuo įplaukusių į muziką nemeniškų paviršutiniškų efektų, bet tuo pat metu visur laikyti senovės muzikos kamieną.

Lengviausia muzikos dirva yra tai pietų Europa ir orientas. Čia kūrėjui savo grynosios muzikos branduolys yra įsisunkęs kraujuje. Svetimo elemento priemaiša čia neperdaug tejaučiama. Šių dienų kūrėjai-modernistai iš orientalinės srities žydų giesmių semia daug dėkingų temų, kurias įv. būdais apdirbinėja. Iš tokių temų mėgiamiausioji yra giesmė „El jiwneh hagalil" (Dievas atstatys Galilėją). Vakariečiams tas klausimas yra daug sunkesnis. Čia kūrėjas pirmiausia turi (giliau išnagrinėjęs) grynąją muziką išjungti nuo priemaišų. Užtat jam yra lengvesni siekiai į kultūringumo vystymosi orbitą. Gal tame ir glūdi priežastis, kad pasauliui žinomiausieji žydų muzikos veikalai iškilo Vakarų Europoje (Mendelsonas, Halevi ir kt.).

Kaip jau minėta, žydų muzikos pagrinde yra sinagoginis giedojimas. Bet iš šio kamieno kiekvienos krypties muzikos kūrėjas randa ganėtinai medžiagos savo temai — tiek liaudies dainoms, tiek klasiniams veikalams, tiek moderninei muzikai.

Prie pasaulinės, visuomenės muzikos progreso problemos sprendimo žydai taipgi yra daug prisidėję. Kaip matéme A. Schönbergas įvesdamas muzikoje ekspresionistinius pradus iškėlė ne vien žydų, bet ir visuomeninės muzikos elementą.

Savo tautinės muzikos progresu yra susirūpinę nemažas žydų kompozitorių būrys. Jau laisvosios Lietuvos gyvavimo laikais mūsų muzikams teko sueiti į kontaktą su žydų kompozitoriais; Rozovskiu, M. Genssinu ir kt. Be minėtųjų, iš žymesniųjų žydų muzikos kompozitorių-modernistų yra: L. Saminsky, J. Engels, J. Stutčevski, Al. Weprik („Trys liaudies šokiai" — pirmasis iš

[1]) Prieš keletą metų tokiame festivaly mūsų J. Kačinskas su dideliu pasisekimu vadovavo savo veikalui (nonetui).

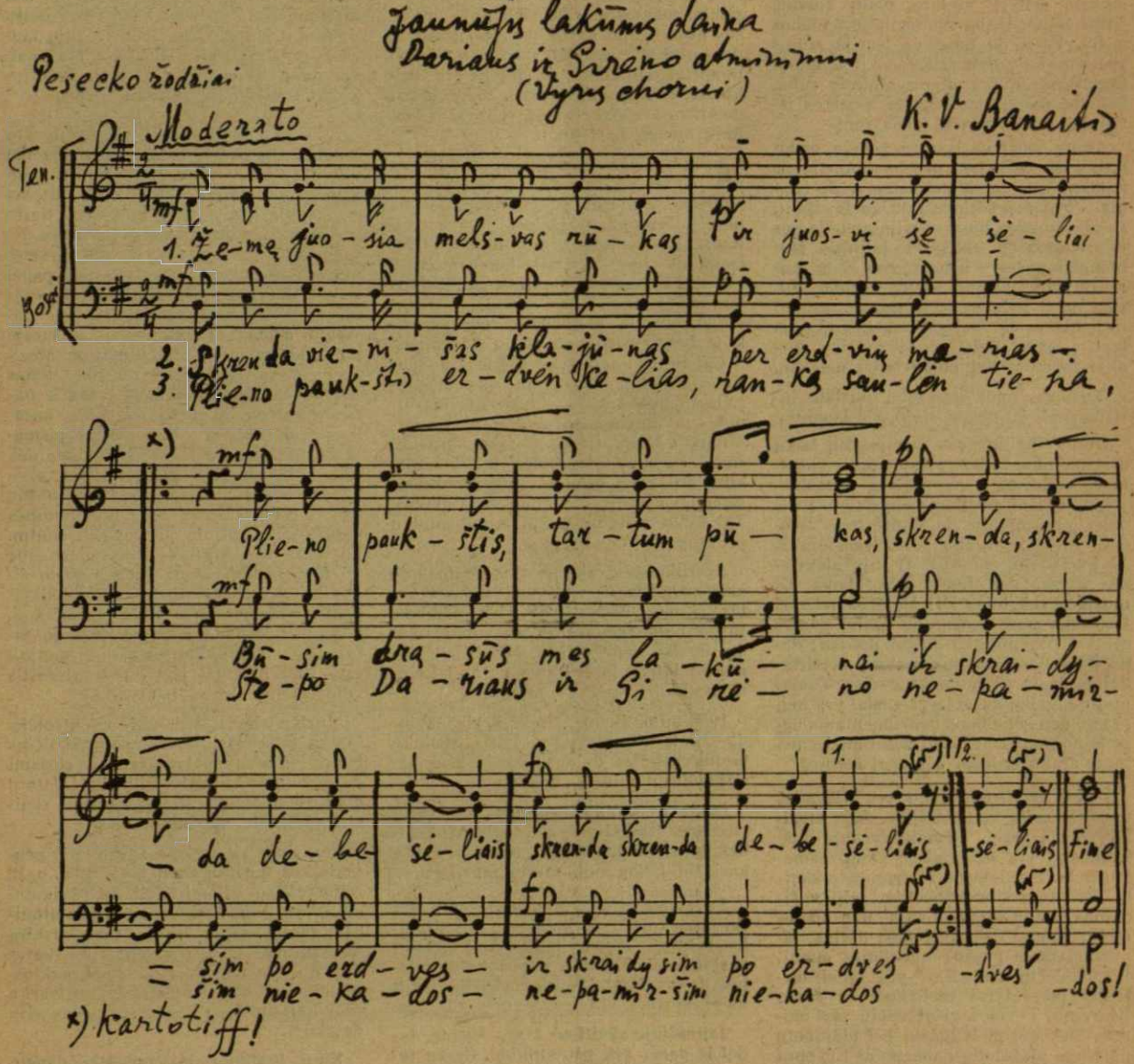

KOMPOZITORIAUS RANKRAŠTIS

PATIKSLINIMAS. Š. m. „Aidų“ nr. 9 (21) išspausdintoje liaudies dainoje „Rytoj šventa — išmiegosim“ yra įsibrovę keletas klaidų: 1. Metronomo skaitliné 138 turi būti prilyginta vienai ketvirtinei gaidai. 2. 6-tame ir 9-tame takte antrieji bosai turi des (ne c). 3. 8-tame takte altai pradeda pusine gaida. 4. 12-tame takte paskutiné bosų gaida yra ketvirtiné.

sinagoginių motyvų, antras — iš rytų žydų liaudies dainų ir šokių, trečias — iš chasidų praeities), M. Milner, J. Weinberg, J. Wolfsohn; iš jaunųjų — M. C. Tedesco, E. W. Sternberg, J. ir Gr. Krein, Pulver, Rubin, Henach Kon („Didysis laimėjimas“) ir kt., kurie melodingumu ir ritmo turtingumu persisunkusią rytų europejinę žydų dainą ir šokius išryškino charakteristinėje bei originalioje formoje. Ypatingai čia pasižymėjo palestinietis kompozitorius Mordechai Sandberg.

Prie šios progos gal ne pro šalį taipgi paminėti žydų liaudies dainių Mordchai Gebirtik (patsai sustato tekstą ir melodiją), kurio dainos liaudyje labai sparčiai prigyja.

AMERIKA. Ji 19 šimtm. buvo stipriai susijusi su Anglija. Šiandien muzikoje jau gana savistovi. Iš kompozitorių pažymėtini: Juozas Žilevičius (neoromant.), Georg Whitefield Chadwick, Edward Mac Dowell („Indiškoji siuita“). Charakteringesnę muziką iš to tautų mišinio sukūrė: George Gerschwin (jazz) „Amerikietis Paryžiuje“, Ernest Blochs, Aron Coplands. Iš plačiau žinomų senesnių kompozitorių yra: Horatio Panker, Charles Martin Loeffler, Henry Hadley, Daniel Gregory Mason, John Alden Carpenter, Arthur Shepherd, Percey Grainger, John Powell, Charles Griffes, Deems Taylor, Albert Stoessel, Leo Sowerby, Howard Hanson, Roger Sessions, Edgard Varese. Lietuvių tarpe yra žinomi: Pocius, Vanagaitis, A. Jazavitas ir kt. Rusų tarpe — Nikolaj Medtner.

Pietų Amerikoje didelį triukšmą muzikininkų tarpe sukėlė Vytautas Bacevičius su savo atonaline „Elektrine poema“.

BRAZILIJOJE pasireiškė Heitor Villa-Lobos.

Arabai. Arabai netik bendrojo mokslo srityje atidarė platų žinyną, jiems taipgi tenka ir muzikoje padėkos žodis. Tiesa, jų muzikos teorija mums yra sunkiai prieinama, nes ji apipinta fantastiniu ir grynai orientaliniu rūbu, bet šių dienų moderninės muzikos išrišimui duoda gražių uždavinių.

Arabų muzikos istoriją galima padalinti į du periodus: priešmahometinį ir į laikotarpį, kai Mahometas įvedė islamą. Pirmame periode muzika ir rišanti su jąja poezija buvo stipriai globojamos ir privestos ligi aukštumo laipsnio. Mahometas gi buvo bene vienas iš tų, kurie tikyboje muzikai vietos nedavė. Muzika netgi nebuvo leidžiama užrašinėti ir ji turėjo eiti nelegaliu keliu, t. y. iš lūpų į lūpas, todėl senoji muzika grynoje formoje ligi mūsų laikų neišliko.

Muzikos žinios bei arabų muzikos instrumentai į Europą atėjo per Ispaniją.

Dėl arabų muzikos teorijos šių laikų mokslininkai nėra priėję prie vienumos. Villoteau[2]), pavyzdžiui, aprašinėja, jog arabai muzikos toną dalino į tris dalis, pusiautoniu jie skaitė tono trečdalį. Anot jo, arabų gama susidėjo iš 17 trečiadalių (tono) ir iš jųjų kiekvienas garsas gali turėti savo gamą. Gi muzikos rašytojas Dr. M. Meschaka iš Damasko aprašinėja, jog arabų gamos septyni pagrindiniai garsai dalomi: dalis į tonų trečiadalius, dalis į ketvirtadalius. Iš to gaunami 24 garsai. Tuomi arabų muzika europiečio ausiai yra neįprasta ir normaliems instrumentams nepritaikoma. Užtat mūsų laikų modernistams arabų muzika dėkingai šypsosi.

Birma. Birmaniečiai yra viena iš muzikaliausių tautų Azijoje. Jųjų muzika įvairiaspalvė. Vienok vyrauja instrumentai yra mušamieji: gong, gamelan ir kt. Svarbiausiu instrumentu skaito derinamuosius būbnelius, taip vadinamus saing-vaing. Groja užgaudami pirštų galais. Griežėjas juos derina, išnaudodamas pauzes (grojimo metu). Birmamiečių melodijos yra labai turtingai perpildytos melizmais ir ritmo įvairumu. Formos gi atžvilgiu yra monotoninė. Bet gi iš įgrotų bei įdainuotų patefono plokštelių dabartiniai Europos modernistai savo kūrybai nemažai pagauna nuotaikos.

Indija. Indų muzika apima tris sritis: tikybinę, dramatinę ir kamerinę. Tikybinė muzika yra seniausia. Dramatinę muziką 5 šimtm. aprašinėja sanskritų veikalas Bharatas „Apie teatrą". Kameriné muzika irgi yra žinoma iš pirmųjų amžių. Be to susidaro skirtumų tarp šiaurės ir pietų indų muzikos. Šiauriečiai yra pasidavę persų-arabų kultūros įtakai.

Indijoje muzika vartojama su ypatingu temperamentu. Jųjų kultūros pagrinde glūdi ne tiek realybės kiek fantazijos vystymasis. Todėl nenuostabu, kad indai savo dvasiškius simbolizuoja ir net personofikuoja. Pasiduodami tikybos, gamtos bei politinių situacijų įtakai jie ir muzikoje įdėjo daug fantazijos, kurios kitos šalys nesugebėjo pasiekti. Jųjų tonacijos, pavyzdžiui, yra padalintos pritaikant metų bei dienų laikams: pagrindinės tonacijos priskiriamos prie pusiaudievių, kurie su nimfomis t. y. tonais daro jungtuves ir su pagalba genijų t. y. mažųjų tonų išsiaukléja, išsitobulina (išsivysto).

Muzika vystosi labai apribotame maštabe. Svarbiausioji priežastis yra tai, kad garsų menas buvo reguliuojamas indų valdžios potvarkiais ir dvasiškių teokratijos. Muzika kaip ir visos kitos meno šakos pavesta išimtinai dvasininkų valdžiai. Muzika buvo tampriai sujungta su tikyba ir priklausė šventiems įstatams, todėl josios menkiausias pakeitimas skaitėsi ritualinių apeigų pažeidimu.

Indų muzika daro pirmą įspūdį, jog yra panaši į kitų rytiečių muziką, nes pagrinde irgi turi pentatoniką. Bet tai nėra josios garsų taškas, ji veda toliaus, ji išsivysto į pusiautonius, trečiadalius tono ir net ketvirtatonius, kas kitose tautose nesutinkama. Knyga Soma[3]) priskaito 960 skalių, o padavimai nurodo į 16.000 gamų; praktikoje betgi vartojama tiktai 23 gamos.

Gal ne pro šalį paminėti ir jųjų tautinį, šventąjį (stygінį) instrumentą „Vina". Sakoma, jog ją Merkurijus atnešęs iš dangaus, patobulino garsų menininkas Naret. Grojo gi deivė Saravati. Indai pirmieji pavartojo instrumentą, kurį grojo su trauku (smičiu). Juomi išgaudavo visus savo muzikos garsus. Tai buvo serinda, mūsų laikų smuiko prototipas.

Svarbiausias vaidmuo indų muzikoje yra melodija ir ypatingai komplikuotas ritmas. Mūsų grynosios muzikos supratimu harmonijos kaipo tokios indų muzika nepripažįsta. Melodijai lydimuoju intervalu laikoma grynoji kvinta, grynoji kvartė ir oktavės.

19 šimtm. buvo atsiradęs vienas indų rimtesnis muzikas, kuris surinko tautos liaudies dainas. Po jo kitų pasižymėjusių muzikų nebuvo.

Indai ir šiandie tebėra konservatyvūs savo tradicijose, o taipgi muzikoje. Bet jųjų muzika kaipo tokia yra linkusi šių laikų moderninei muzikai.

Japonija. Japonijojo muzika skiriama prie svarbiausiųjų civilizacijos faktorių. (Buvo laikai, kad japonų pasiuntiniai įteikdavo savo kredincijalus dainuodami.) Visose viešose iškilmėse muzika yra svarbiausiu objektu.

Japonijoje skaitliné 3 yra šventa, todėl ir gama yra pentatoniné. Gamų tonams skiriama ypatinga pagarba: pav. — pirmasis tonas turi pavadinimą „Viešpats" ir „maldykla", antrasis tonas — „prekyba" ir „tarnautojas", trečiasis — „miško ragas" ir „ūkininkas" ir t. t.. Vyriaujà instrumentai yra pučiamieji bei mušamieji.

Civilizacijoje japonai daro vargiai pavejamą progresą. Muzikoje jie irgi neatsilieka.

Java ir Bali. Iš šių salų tautinės muzikos, Europos modernistai (ypač prancūzų impresionistai) semias impulso. Dėka patefono plokštelių jųjų muzika paplito plačiai po Europą. Mūsų jazbando muzika javiečiams ir birmaniečiams yra gražiai dėkinga (ypač mušamųjų instrumentų srityje).

Darant melodijų variacijas, greitai keičiant būbnelių (gamelan ir gong) mušimą, taipgi palydint melodiją kvartėmis bei kvintėmis, gaunami net kansonansai, triokambiai. Bet tai yra pripuolamumas, todėl europiečio klausos mastu tą muziką pavadinti harmoninga, negalima.

Orkestre svarbiausią vietą užima mušamieji instrumentai, Jei įvedamas dainavimas, dainininkės kolaratūrinis tarsi paukščio balsas iškyla aukštai virš niūrių, žemų, ilgas gaidas begrojančių instrumentų, kai tuo pat metu vėl kiti instrumentai melizmo pagalba išriša dainininkės melodiją. Tai yra jųjų muzikos ypatingumai. Muzika pilna spalvingumų, niuansų, vienok harmonijos kaipo tokios jųjų muzika neturi.

Kinai. Kinai daugelyje sričių yra įdomūs. Jų istorijos užrašai siekia net ligi 2357 m. pr. Kr. Jų kultūra tada stovėjo aukštame laipsny. Jau 121 m. po Kr. jie turėjo savo kompasą. Gerokai anksčiau už Europą jie buvo išradę savo paraką. Bet tą visą gyvenimui jie negalėjo pritaikyti, nes pagal buv. įstatymus, išradimų išvystymas nebuvo leistinas, kadangi tai lietė pavienio asmens tobulinimąsi, o turėjo būti apimta visos tautos gerovė. Muzikoje jie irgi daug buvo nuveikę. Jiems jau buvo žinomas kvinčių ratas ir oktavių sistema. Ant tų pagrindų karalius Fusi (2850 pr. Kr.) sustatė pirmąją harmoniją. Po jo visas muzikos menas kilo sparčiai aukštyn. Net savo konservatoriją turėjo. Apie 12 šimtm. pr. Kr. buvo surinktos jųjų tautinės dainos (Vokietijoje gi vos 14 šimtm. po Kr.). Bet karalius Tčinči (220—204 po Kr.) davė įsakymą visas mokslo žinių knygas sudeginti, kad tuomi likvidavus visą, kas buvo padaryta prieš jį, t. y. kad liktų tamsumoje. Nuo jo turėjo prasidėti kinų istorijos naujoji era. (Gal būti tai irgi buvo priežastis „didž. kinų sienos" statymui.)

Muzika buvo valstybės kontrolėje. Tenai tonacijos, instrumentų skaičius buvo griežtoje tvarkoje vartojami drauge prisilaikant išdirbtų statutų dvaro ceremonijų. Patsai karalius skaitėsi vyriausiu muzikininku.

Pradžioje kinų gama susidėjo iš pentatonikos (penkių tonų) — f, g, a, c, d. Daug vėliau buvo įjungti du pusiautoniai — e ir h. Kiekvienas iš pentatoninės gamos garsų turėjo savo atskirą pavadinimą, t. y. paskirtį: f — karalius, g — ministras, a — tamsi, paklusni liaudis, c — valstybės santvarka (dalykai) ir d — bendras vaizdas visų dalykų[4]).

Kinų tautiniai instrumentai daugumoje pučiamieji ir mušamieji.

Vakarų Europos misionieriams iš kinų valstybino archyvo pavyko gauti žinių apie jų karinę muziką. Paaiškėjo, kad ši dabartiniu metu santaiką mėgstanti tauta, anais laikais buvusi labai karinga. Užrašuose Siun, On, Semats, hian-Bieu, Ljivang ir kt. nurodoma kaip vartoti muziką karo atveju. Taipgi buvo išdirbtos griežtos taisyklės, nurodant kokią medžiagą vartoti muzikos instrumentui pagaminti.

Kinų muzika žengia pirmyn, bet atsigriždama seka savo tautinį, švyturį. Europai galvotrūkčiais šokant į civilizacijos konkurenciją, kinai ją seké vėžlio žingsniu. Kai vienas iš keliauninkų paklausė kinų valdovo, kodėl kinai taip santūriai laikosi civilizacijos atžvilgiu, jis atsakė: „Mes nenorime per greitai žūti." Kinų dabartinį stovį

---

[2]) Jis buvo Napoleono I palydovu į Egiptą.

[3]) Joje apibūdinta indų rašyba.

[4]) „Geschichte der Musik" C. Keller.

Brianchon *Arlekinas su gitara*

labai charakteringai apibūdino vienas kinų studentas. Jis sakė: „Mes kiniečiai Europą sekame. Mūsų išorinė išvaizda paseké Europos madas. Studentai lankome Europos universitetus. Muzikos srity mes irgi tobulinamės europietiškai. Bet kai mes esame namuose, mes rengiamės tik savais, tautiškais rūbais. Tas pat yra ir su muzika."

Siamas. Siamiečių muzika yra panaši javiečių muzikai, tiktai orkestras yra monotoninis, trūksta niuansų, dinamikos ir skambumo. Sąskambiai yra daugiaus šiurkštūs. Dainavimo balsas turi kinų charakterį (pentatonikoje). Bendrai imant, jųjų visa muzika yra šalta ir menko spalvuotumo.

Baigiamasis žodis

Fizikai sako, jog žmogus savo protu nieko naujo nesukuria. Jam vien pavyksta gamtos dėsnius pagauti, išskirti ir juos iškelti. Naujų kelių beieškant, dažniausiai gi mes grįžtame į tą patį, kurį buvome atidėję į šalį, tiktai ateiname iš priešingos pusės. Analizuojant muziką, mes galime tą patį pasakyti. Eita įvairių įvairiausiais keliais, taikyta įvairių įvairiausios formos, ritmas, melodijų struktūra, estetika ir t. t. Sijota įvairių negailestingų kritikų, ir vis eita, ieškota ko tai naujo. O tasai „naujas" yra tasai patsai, nuo ko buvo pabėgta jojo beieškant. Jį mes radome vėl tose pačiose gamtos tautose. Tik priėjome iš priešingos pusės ir su kitokia priedanga bei forma.

Apibūdindamas Azijos tautų muziką, turėjau galvoje dar kartą gerb. skaitytojus nuvesti į tuos šaltinius, iš kurių moderninei muzikai mes pradus bei nuotaiką semiame. Ir, kad besiklausant modernės muzikos aštresnių disonansų bei niuansavimų, greta duotos autoriaus temos, mūsų mintys pintųsi ne tik su salionų bei podiumo tradicijomis, ne tik su dirbtinumais, bet skristų taipgi ir į gamtą, atvirąją, grynąją gamtą.

Nemaža dalis klausytojų ganėtinai stipriai jaučiasi įžeistais, kad modernistai kompozitoriai (tas pat, žinoma, ir su klasikais) neprisitaiko jųjų skoniui. Esa, atrodo, jog visuomenė čia jokių teisių negali turėti. O faktinai, esa, nereikėtų pamiršti, jog: „Vox populi — vox Dei (liaudies balsas — Dievo balsas). Žinoma, kiekvienas turime savo logiką. Pasinaudojus šia proga, tegul nesupyks gerb. skaitytojai, jei jiems irgi bus mestas menko priekaišto žodis. Pirmiausia, jei kalbėtume apie „vox populi", mes (kaip senoje Kinijoje) progresui visas duris užtrenktume.

Juk Lietuvos Radiofonas savo laiku davė visuomenei anketinius užklausimus, kokios muzikos daugiausia pageidauja. Ir kokie rezultatai? „Pupų Dėdė" gavo berods daugiausia gerbėjų. Puikus „vox Dei"!

Antra vertus, juk mes visi rodome noro progresuoti. Šito siekiant, nevisad tenka mums savo pradinį skonį patenkinti. Ir štai, nenorom tenka dar vieną užmetimo žodį tarti. Kodėl klausytojas nenori pereiti į mintis, jog kūrėjas turi savo vizijas, į kurias jojo siela nuskridus teranda ramų poilsį? Reikia nepamiršti, jog jojo intuitivinis pasaulis nušviestas visai kitokiomis varsomis. Į viską jis žiūri visai kitokia perspektyva, negu kiekvienam įprastu instinktu norisi pajausti. Tame ir pasireiškia individuali, sužadinanti žingeidumą kūryba. Tame ir yra kūrėjo stipriosios dvasios pasireiškimas, kuriuomi, susikryžiavus su klausytojo fantazija, pagimdo naujus menui siluetus. Ar muzika turi pradžią? Galima būtų diskutuoti. Ar muzika turės pabaigą — irgi neigiamai atsakyti negalima, nes jei pagalios išnyktų pavienių vibruojančių kūnų muzika, tad neišnyks sferos muzika, dangaus kūnų muzika, kurią ir dabar dažnas kūrėjas girdi ir mums patiekia. Pergyvendama tokį ilgą formavimosi perijodą, muzika negali būti vien paprastomis saulės varsomis apribota. Be to, jei jau į vieną ir tą patį aiškiomis varsomis nupieštą payeikslą žiūrėdami įv. profesijų žmonės savaip supranta, įvertina ir fantazijas pina, tai tuo daugiau komplikuojasi garsų payeikslų klausime. Juk ir tos pačios muzikos šventyklos žyniai: madrigalistai, meisterzingeriai, trubadūrai, kontrapunktistai, fugistai, klasikai, romantikai, operečių kūrėjai ir kt. (nekalbant apie senovės tautų kultą), į muzikos aukurą žiūrėdami, jauté visai ką kitą, negu Debussy, Ravell, Schönberg, Stravinski, Haaba, Kačinskas ir kt.

Santraukoje dalinai suminėtos tautų muzikos kūrėjų pavardės įrodo, jog pasaulis skėsdamas plačiau savo sparnus į naujų žinojimo sričių užkariavimą, nepalieka nuošaliai ir muzikos. Jinai gi yra žmogaus ištikimiausias palydovas kiekvienu metu ir kiekvienos nuotaikos fazėje. Individualiai kiekvienas žmogus kuria pagal savo sukeltos fantazijos įtaką. Ir čia, jei daugumas specialistų muzikos žinovų pripažįsta, jog ano kūrėjo mūza yra nuosaikesnė ir duosnesnė, mes irgi jam teikiame pripažįstamą teisių pirmenybę ir užleidžiame jam kelią su pagarba galvą lenkdami.

LOUIS BROMFIELD

„MANO 90 AKRŲ"

Louis Bromfield yra vienas žymiausiųjų šių dienų J. A. V. rašytojų. Jis yra parašęs visą eilę plačiai išgarsėjusių dramų, pjesių ir romanų, iš kurių pirmoj eilėj pažymėtini šie: „Žaliasis lauro medis" (1924), „Didysis lietus" (1938), „Naktis Bombejuje" (1931), Laukinė upė" (1941). 1926 m. jam už romaną „Ankstyvas ruduo" buvo suteikta vad. Pulitzerio premija. Minimoji novelė „Mano 90 akrų" buvo atspausdinta ménesiniame žurnale „Cosmopolitan" ir 1945 m. autoriaus išleistoj naujoj knygoj „Gražusis slėnis".

Aš turėjau draugą. Tai buvo senyvas vyras, gyvenęs vienoje Possum-Runo slėnio fermoje, išgarsėjusioje Mano devyniasdešimt akrų vardu. Seniau, prieš daugelį metų, kai Walteris Oakesas dar tebebuvo jaunas, žmonės, užsiminę apie tuos jo 90 akrų, paprastai arba šypsodavosi, arba imdavo leisti juos pro dantį; mat, Walteris apie tuos savo 90 akrų mėgdavo taip išdidžiai pasakoti, tarytum toji jo soda būtų susidėjusi iš kelių tūkstančių hektarų arba jis pats būtų visą pasaulį valdęs. Tačiau su laiku žmonės liovėsi iš jo šaipesi, ir taip minimajam ūkiui prigijo 90 akrų vardas.

Senasis Walteris visai teisingai galėjo savo ferma didžiuotis. Tiesa, tai nebuvo koks naujutelaitis, ką tik iš po kirvio išėjęs dvaras, tačiau nedidutis baltas namelis su žaliomis langinėmis daré visai jaukų įspūdį, didelis, tarytum ką tik iš žaizdro ištrauktas, raudonas tvartas buvo puikus, ir visoj grafystėj niekas neturėjo tokių puikių gyvulių, kaip čia.

Pats sklypas pasižymėjo naturaliu laukiniu grožiu. Pievutės ir vejos, visados laiku apžiūrėtos ir tarytum skustuvu gražiai nuskustos, nestyrojo vienos: jas iš visų pusių supo tankmė išėjusių iš mados gėlių ir krūmokšnių. Už švarutėlio jaukaus daržo traukėsi romantiškieji Laukiniai Vakarai. Iš vielų suregzta tvora, ėjusi išilgai gyvatvore papuošto tako, dingo tarp aukštos žolės stiebų, šeivamadžių ir spangenų. Žodžiu, buvo tiesiog baisu pažiūrėti: tikri Laukiniai Vakarai, bet ne dėl to, kad Walteris būtų buvęs blogas ūkininkas — ne, visame slėnyje jis buvo pats stropiausiasis —, bet dėl to, kad taip abu jiedu norėjo — jis ir Nelė.

Nelės aš niekad savo gyvenime nebuvau matęs, tačiau tėvas pasakojo, kad ji buvo slėnyje pati gražioji mergaitė. Ji buvo pradžios mokyklos mokytoja ir, sulaukusi dvidešimt dviejų metų, ištekėjo už Walterio. Žmonės tiesiog negalėjo suprasti, kaip ji galėjo eiti už tokio Walterio, kuris šiaip taip buvo įsigijęs tuos pasišiaušusių 90 akrų skurdžios kalvelės. Juk ji galėjo slėnyje tekėti už ko tik norėdama ir išsirinkti pačią geriausią partiją. Tačiau aš gerai supratau tą visą istoriją ir žinau, kad ji paprasčiausiai jį mylėjo.

Gyvenamosios trobos pačiam gražiausiajam kambary, lyg mūsojoj seklyčioj, kabo Walterio ir Nelės padidinta vestuvinė nuotrauka, išdailinta ir išdažyta spalvomis. Abu jaunavedžiai sustirę lyg statulos. Walteris stovi — tvirtas, gražiai nuaugęs ir švelniai šypsosi, ant Nelės pečių ilsis jo didelė, raumeninga ranka. Jaunoji sėdi ant kėdės — visa baltai apsitaisiusi, su pasipūtusiomis rankovėmis ir plačiu, siuvinėtu švarku — tamsi, didelėmis akimis. Savo mažutėse rankose laiko gražiai išadytą nosinaitę ir alyvų puokštę. Atrodo graži ir protinga. Seni žmonės dar ir šiandien slėnyje apie ją tekalba: „Mes pažinome tiktai vieną moterį, kuri būtų tiek pat kukli, kaip ir protinga, — tai buvo Nelė, Oakeso žmona."

Nelė miré pagimdžiusi antrąjį sūnų, Robertą. Tačiau kartkartėmis, kai aš su savo tėvu ir Walteris su vaikais išeidavome pasibastyti po tuos jo 90 akrų ir patraukdavome per laukus, nežinau kodėl, bet man vis niekaip neišeidavo iš galvos mintis, kad čia pat turi būti ir Nelė, kuri, lygiai, kaip ir Walteris, žavisi visu tuo aplinkui išsiskleidusiu grožiu ir džiaugiasi fermos gérybėmis. „Nelė norėjo iš šito lauko padaryti pievas, bet mes negalėjome to jos sumanymo įvykdyti, nes mums reikėjo kauptinių vaisių", sakydavo Walteris. Arba: „Tiesiog keista, kad moteris gali tiek apie žemės ūkį nusimanyti. Taigi, Nelė visuomet sakydavo..." Kitą kartą, kai iš tokio bastymosi grįždavome atgal į namus, nežinau kodėl man imdavo rodytis, kad, štai, žiūrėk ten Nelė jau laukia mūsų su gera vakariene — ta pati Nelė, kurią žinojau mirus, kai tik man teko proga išvysti šį pasaulį.

Ir Walteris daugiau nieko nevedė, nors paskui jį laksto visas būrys našlelių ir senų panų. Ir jis niekados iš tų savo 90 akrų niekur nekeldavo né kojos, išskyrus tuos du atvejus, kai reikdavo būtinų reikalų verčiamam išvažiuoti į miestą arba sekmadieniais su vaikais Johnu ir Robertu eiti į bažnyčią.

Su abiem berniukais aš dažnai eidavau žvejoti arba plaukioti ir abudu gerai pažinojau. Tačiau, sulaukęs septyniolikos metų, turėjau iškeliauti nuo grafystės toli ir per dvidešimt penkerius metus ten daugiau nebesirodžiau. Tuo laiku kilo karas, ir Johnas krito prie St. Mihielio. Robertas grįžo iš karo sveikas, bet jis taip pat nebepasiliko fermoje. Jis visą laiką nešėsi į didelius žmones — pasidaré didelės įmonės direktorius ir uždirbo milijonus. Tiesiog metai iš metų mégindavo perkalbėti tėvą visaip jį įtikinėdamas, kad parduotų arba pavestų kitam savo fermą. O pats persikeltų gyventi į miestą arba į Floridą. Tačiau Walteris nesutiko.

Pirmosiomis savaitėmis, kai grįžau į savo tėviškę, man visai neatėjo né į galvą mintis apie Walterį Oakesą. Tačiau kažkas kartą užsiminė apie tuos jo 90 akrų.

— Ar tai Walteris dar tebéra gyvas?

— Ar Walteris tebéra gyvas! — suskambėjo atsakymas, — o kaip! Tai gyviausias žmogus visoj grafystėj! Turi būtinai pamatyti jo fermą. Jis gauna tiek javų, kiek kiti turėdami penkissyk tiek žemės.

Kitą sekmadienį persiritau per kalvą, nusprendęs aplankyti tuos Mano 90 akrų. Eidamas ilga atkrante, pakeliui galvojau: „Tai juk puikiausia sodyba visoje Amerikoje!"

Buvo birželis, riebių karvių kaimené buvo įbridusi iki kelių į lubinus ir spoksojo savo akimis į mane. Kukurūzai jūravo kaip mūras, tvirti ir žali, tankutėlės avižos lūžo savo svoriu, o kviečiai jau buvo nusidažę auksine gelsva spalva.

Nusileidęs iki upelio, išvydau senąjį Walterį su dviem aviganiais šunimis einantį priešais žalitvorių saugojamu keliuku. Minutėlę stabtelėjau, norėdamas gerai į jį įsižiūrėti. Senukas paėjėdavo kiek į priekį, praskėsdavo krūmų šakas ir imdavo po jas, lyg kažko ieškodamas, žiūrinėti. Paskum jis atsiklaupė keliaklūpsčias ir kurį laiką visai dingo iš akių.

Galų gale šunes pajuto mano buvimą ir garsiu lojimu atkreipė į svečią nebuvėlį senojo Walterio dėmesį. Jis stovėjo tylus, ranka užsidengęs į priekį aštriai žvelgiančias akis.

— Dabar jau žinau, — paskum taré, ištiesdamas man savo dešinę, — tu esi Charlio Bromfieldo sūnus.

Aš jam viską nupasakojau ir pasigyriau, kad atėjau jo pasveikinti; bet jis mane tik tiek tepasiteiravo: — O kaip einasi tavo tėvui?

Atsakiau, kad tėvas jau miręs. — Gaila, — burbtelėjo jis abejingiausiu balsu, tarytum mirčiai nebūtų skyręs né mažiausios reikšmės, — o man apie tai neteko girdėti. Na, bet ne per daug kur aš ir išeinu. — Paskiau man pasirodė, lyg jis pastebėjo, kad aš mačiau, kaip jis šliaužiojo po taką. Ir jis lyg paraudo. — Aš taip visą laiką bastaus po savo 90 akrų, pastebėjo paskum. — Nelė visuomet sakydavo, kad tu gali iš fermos daugiau pasimokyti,

negu ferma iš tavęs, tiktai reikia mokėti žiūrėti... Nelė buvo mano žmona.

— O, taip, atsimenu.

Paskum jis taré: — Eik šen, aš tau ką parodysiu.

Aš nuėjau paskui jį žalitvorėmis papuoštu keliuku, kol jis galiausiai atsiklaupė ir vienoj vietoj praskleidė krūmokšnių šakas. — Matai, — paskum pastebėjo, ir jo balse netikėtai suvirpėjo šilta gaida, — tik gerai įsižiūrėk į šituos mažus velniūkščius.

Bet aš ten nieko nemačiau, išskyrus sudžiūvusius parudusius lapus ir porą švelnių paparčio lapų. Senasis Walteris šypsojosi visu veidu. — Tai, sakai, nieko nematai, a? Žiūrėk, žiūrėk, štai ten, šalia skylės stuobry.

Jų ten tupėjo visas ratelis, lizde, né vienas iš tų mažyčių plikagalvių nebuvo didesnis už Walterio storąjį nykščio galą — septyni mažučiai piepaliukai. Jie nejudėjo né mažiausiu sparniuku.

Senasis Walteris atsistojo. — O kaip jie iš manęs šaipėsi, kai aš taip aukštai išauginau prie keliuko krūmus. — Ir jis vėl nusijuoké. — Pastaraisiais metais Henriui Talbotui nuėjo niekais ištisi dešimt kukurūzų margų — viską suédé tie biaurybės vabalai. Prie jo keliuko nenusileis né vienas skérys. Ir jis galvoja, kad tai yra puikiausias ūkininkavimo ženklas, — senukas iš džiaugsmo tiesiog spindėjo. — Tačiau tegu tik pamégina tie biaurybės atsirasti prie mano kukurūzų: pamatysite, ką iš jų padarys šitie maži piepaliukai.

Dabar pasukome į namų pusę. — Tai buvo Nelės mintis išauginti tokius aukštus krūmus. Išsyk aš apie tai nenorėjau né girdėti. Ir tik paskum supratau, kiek daug ji apie žemės ūkį išmano.

Priėjęs prie namų, senasis Walteris taré: — Eime į vidų — išgersi su manim stiklinę pieno. Pirkioj bus vėsiau. — Pienas buvo toks geras, kokio aš nebuvau gėręs ištisus trisdešimt metų, — ne pienas, bet grietiné, šaltas, kaip ledas, su nedidutėmis sviesto kruopelytėmis.

— Ar tai vis tebegyveni čia taip vienų vienas?

— Taip.

Mano burna buvo vėl besižiojanti klausti toliau, tačiau, laimei, ligi laiku spėjo susičiaupti; tačiau senasis Walteris ir pats atspėjo, kas man knieti ant liežuvio galo. — Ne. Nevienas. Nelė visuomet sakydavo, kad ji niekaip negali suprasti moterų, kurios skundžiasi, kad joms fermose nuobodu gyventi ir kad jos ten jaučiasi tokios vienišos. Nelė sakydavo, kad juk čia yra ir veršių, ir arklių, ir šunų, ir ėriukų, ir kiaulių ir kad jų draugystė né kiek neblogesnė, negu bobų, kurios žino tik malti liežuviu visą laiką.

Po to aš kiekvieną sekmadienį po pietų užsukdavau į 90 akrų, nes įsitikinau, kad senasis Walteris daug daugiau ir geriau išmano apie žemę, sėją ir gyvulius, negu koks nors kitas žmogus, kokį tik man teko kada nors pažinti. Ir per tuos sekmadieninius pasivaikščiojimus mes dažniausiai būdavome ne vieni: Walterio fermos pasižiūréti ir apie ją pasikalbėti nekartą ateidavo ne tik kaimynai, bet ūkininkai net iš tolimų užkampių. Kai jis imdavo šnekėti apie tą ar kitą lauką, kur lingavo javai, ir pasakoti, ką ir kiek iš jų išmoko, jo mėlynos akys pradėdavo kibirkštis svaidyti.

Vieną dieną atvyko Robertas savo metinio vizito. Jis atėjo tiesiai pas mus ir įsileido su manimi į kalbą. Jis norėjo senuką perkalbėti, kad mestų darbą ir pasilsėtų, tikėdamasis, kad aš padėsiu jam tą misiją įvykdyti. — Juk jam dabar jau septyniasdešimt penkeri metai, ir aš bijau, kad vieną dieną, jam taip po namus ir po tvartus vienam bekraplinėjant, gali kas nors atsitikti. Tačiau jis užsispyręs, kaip ožys — apie tai nenori né klausyti. Širyt jis pakilo su aušra, o ryto septintą valandą pradėjo ten, visai žemai, valyti kukurūzus.

Mes sedėjome verandoje, iš kur priešais akis driekėsi visas slėnis, ir kurį laiką abu tylėjome. Mėlynąją Žolę žemutinėje ganyklėje vaikštinėjo galvijai, toliau ėjo ariama dirva, kur iš žemės šovė į viršų žalios žieminių kviečių galvos. — Tikrai, Bobai, — paskum aš pastebėjau, — aš nemanau, kad mums reikėtų ką nors daryti. Jis čia jaučiasi laimingas, pats yra kietas, kaip puspadis, ir šitą žemę myli, kaip savo tikrąją žmoną. — Paskiau, kiek palūkuriavęs, dar nedrąsiai pridūriau: — Juk čia tebėra ir jo Nelė, kuri drauge su juo tebebudi.

Sūnaus akyse visai nesitikėtai pasirodė nustebimas. — Ar tai ir tu tą patį jauti?

— Juk šituose 90-tyje akrų Nelė yra visur, — atsakiau, — dabar ji yra ten, žemai, ir padeda jam valyti kukurūzus.

— Jis yra lyg apkerėtas, — pastebėjo Robertas, — kartais man ima rodytis, kad senukas visai nebeatskiria Nelės nuo fermos.

Ir mudu sutarėme, jog nieko nereikia daryti. Aš pasižadėjau, kad pasistengsiu senelio neišleisti iš akių. Ir per ištisus dvejus metus arba aš pats, arba kas nors iš mūsų sodos vis dieną iš dienos nueidavo pasižiūréti į Walterio fermą.

Rugsėjo pradžioj vieną sekmadienio popietę mudu, kaip paprastai, vėl išėjome pasivaikščioti po jo kukurūzų lauką. Tai buvo puikūs kukurūzai, ir kai mes baigėme kapsnoti ilgas varsnas, jis sustojo prieš vieną didžiulį stiebą, turėjusį dvi didžiules jau beveik išnokusias ir vieną mažesnę varpas. Senuko akys, spinduliuodamos iš džiaugsmo, tiesiog į jas smigte įsmigo.

— Matai, — prabilo jis, — ar ne puiku? Tai vienos iš gautųjų sankryžų. — Jo ranka nučiuožė stiebą, lapus ir varpas. — Norėčiau, kad ir Nelė galėtų pamatyti, kas pavyko gauti iš šitų sankryžų. Ji greičiausiai nenorėtų tikėti.

Aš mačiau ant kukurūzų stiebo ilsintis jo didžiulę, nusidirbusią leteną — ir susyk supratau visą tą istoriją apie Walterį, Nelę ir jo 90 akrų. Toji šiurkšti ranka, kuri glostė kukurūzų želmenį, buvo mylinčio žmogaus ranka. Tai buvo ranka, kuri kadaise glostė mylimą moterį, ir toji moteris buvo taip mylima, kaip reta kuri, taip nuoširdžiai ir švelniai, jog niekad niekad né viena kita iš tų moterų neįstengė užimti jos vietos. Ir dabar man buvo visai aišku, ką reiškia toji Roberto pastaba, jog tėvo neįmanoma atskirti nuo jo 90 akrų.

Ir tai įvyko vieną dieną. Kaip paprastai, po pietų nuėjau į fermą, bet, niekur nematydamas nei Walterio, nei jo šunų, užsukau į trobą. Jau iš tolo išgirdau unkščiant ir draskant nagais miegamajame grindis, ir vos tik atidariau duris — vienas iš aviganių taip ir šoko prie manęs. Antrasis gulėjo ant kilimėlio prie pat lovos — galvą padėjęs tarp lopų. Lovoje ilséjosi senasis Walteris. Kaip miegojo, taip ramiai ir užgeso.

Walterį palaidojo šalia Nelės, slėnio kapuose.

Robertas 90 akrų nepardavė. Aš perėmiau fermą valdyti, ir ten netrukus įsikraustė vienas iš mūsų žmonių. Tačiau fermoj niekas nesugebėjo taip puikiai ūkininkauti, kaip kad senojo Walterio ranka. Nieks, nieks joj taip nedirbs ir ja nesirūpins, lyg tai būtų viena, vienintėlė moteris, kurią jam teko savo gyvenime myléti.

Išvertė A. P-nis.

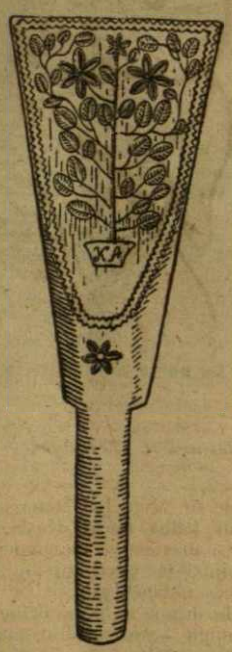

Kultuvė ir prievarpstė.

Lietuvių liaudies medžio drožiniai.

KŪRYBOS PASAULY

PRANCŪZAI APIE O. V. MILAŠIŲ

Prancūzų laikraštis „Témoignage chrétien“, rašydamas apie „Du poetus užsieniečius“, savo 19. 7. 46. numeryje plačiai išsitaria ir apie mūsų žymųjį poetą Oskarą Milašių, įdėjusį indėlį į pasaulinę literatūrą. Tie du svetimšaliai rašytojai — tai: T. S. Eliot ir mūsiškis O. V. Milašius.

Straipsnio autorius Robert Morel jau pačioj pradžioj pažymi: štai, aš atverčiu knygas, kurios jus sujungs su jūsų gyvenamuoju amžiumi, kurios jums atskleis jūsų dramą ir šių dienų klaikiuose tyruose parodys tikrąjį kelią į išganymą.

Tos dvi dramos, būtent T. S. Eliot „Žmogžudybė katedroje“ ir Milašiaus „Miguelis Manara“, yra plačiau vertintinos, ne tiktai vienu poetiniu atžvilgiu, kaip grynosios poezijos reprezentantės. Jų autoriai — tai poetai, kurie gieda iš širdies gilumos ne tam, kad tik giedotų, bet tam, kad būtų liudininkai visų tų įvykių ir to proceso, kurie vyko prie jų akių. Netenka né aiškinti, kad tos jų giesmės savo kokybe, savo įkvėpimu mus veikia lyg kokia „magija“, traukianti savo neatsispiriama jėga.

...Štai scena 1656 metais Sevilijoje. Drama ir drauge misterija susiredukuoja į vieną vienintėlį Don Žuaną, tikrąjį, istoriškąjį Don Žuaną, ne tą, kuris vieną kartą suklysta, bet kuris ir pats save klaidina, į Doną Miguelį Manarą.

Į tą, kuris keliasi, kuris stengiasi eiti geréjimo keliu; bet šis stebuklas — kuris galų gale susiredukuoja į pastovią Dievo ir žmonių meilę — šis stebuklas pareikalauja iš Miguelio Manaros nusižeminti ir pripažinti savo biaurumą, kuriam jis ištikimai tarnavo trisdešimt metų. Ir šis žestas, padarytas, sakytumei, paties apaštalo Povilo ir tų iš mūsų tarpo, kurie esame Dievą kalę prie kryžiaus savo mintimis, savo elgsena, savo ydomis ir apsileidimu, — ir yra tas nuostabusis liudininkas, šaukte šaukiąs į visus Tyrosios Girolamos balsu, prabilęs Caridados vienuolyno viršininko lūpomis... Ir visi šitie personažai, kurie sudaro Miguelio Manaros svitą, su visu pasaulio pamėgimu, o ypačiai nuo jo nusisukimu, tampa labai raiškiais simboliais, gyvai vaizduojančiais, kad ne kas kita, o mes patys

Le poète Lithuanien Milosz

Piešinys iš „Témoignage chrétien“

esame tie Migueliai Manaros, kurio lūpomis kalba mūsų dvasia, ir kad ne kitį, o mes patys esame leidžiami pro tą didžiąją gyvenimo ir amžinosios mirties perspektyvą.

Šitą dramą aš perskaičiau garsiai, iškilmingu balsu, girdint mano žmonai ir Mortai Meyer, ir mes visi trys buvome sužavėti — visi pasijutome esą pastūmėti ar, tikriau, patraukti trupučį aukštyn keliu, kuris veda į Dievą apdovanojusį mus žmogiškuoju žemumu ir didybe, džiaugsmu ir mirtimi.

Kada Johannes Melendezas, senas girtuoklis ir vagis, gavęs akmeniu, sukrinta, o Don Miguelis sušunka: „Ponas sutriuškino vargšą, sergantį luošą senį, ir aš jau regiu, kaip žmogaus ir krikščionio veidas šypsosi iš džiaugsmo“, šis šauksmas suskamba kaip kaltinimas, ir tai kaltinimas ne kam kitam, o mums patiems, mums visiems, kaip kaltinimas, kad užmirštame prispaustuosius ir pažemintuosius, kai patys nesame prispausti. Ir tą kaltinimą sviedžia šventasis kankinys, Kanterberio arkivyskupas, Tomas Becketas, Henriko II laikais ėjęs valstybės kanclerio pareigas.

Į šį lietuvio Milašiaus, gimusio 1877 m., atsikėlusio į Paryžių 1899 ir 1939 m. kovo 2 d. mirusio Fontainebleau, šauksmą su tuo pačiu ryžtingumu ir aktualumu atsiliepia kitas užsienietis poetas, būtent T. S. Eliot, kilimo amerikietis, 1927 m. priėmęs Anglijos pilietybę ir tuo pačiu laiku atsidėjes savo „tikrajai dvasios karalijai, būtent — Katalikų Bažnyčiai“.

Jo Tomas Becketas, tas katedros kankinys, tampa šventuoju dėl mūsų. O krikščionis kankinys ir šventasis — néra atsitiktinis dalykas: tokia jau yra Apvaizdos lemtis. Šventieji ir kankiniai siunčiami žmonėms atversti, jiems tikrojo kelio rodyt.

Bet toji laisvė, džiaugsmas ir taika, kuri, lyg Velykų varpai, sklinda iš kiekvieno Tomo Becketo žodžių, tolr gražu nesiderina su laisve, džiaugsmu ir taika, kurią mums nūnai siūlo šių dienų pasaulis.

Tokios pamokos — kaip darykite atgailą, melskitės, būkite kantrūs ir nuolankios širdies, eikite į šventumą — netinka šių dienų skoniui. Bet ar tai néra Dievo pirštas ir drauge kaltinimas žmogui dėl jo neteisingumo? Kaltinimas, kuris taip pamokomai byloja tų dviejų didžiųjų krikščionių - Eliot ir Milašiaus - lūpomis?

Stasys Santvaras „Laivai palaužtom burėm"

Naujasis Stasio Santvaro eilėraščių rinkinys, dedikuotas mirusiajai Lietuvoje motinai, turėjęs išeiti jau prieš praėjusių metų Kalėdas, ir seniai skaitytojų lauktas, pasirodė tik dabar. Pasirodė pačiame „poezijų" ir „almanachų" potvinyje, kada ir kritika tapo labai priekabinga ir pikta. O su kokiu šventumu visi būtų ėmę Santvaro knygą tada, kada užrašyti jos gimimo metrikai! Bet ir šiandien yra kuo pasidžiaugti.

Žemaičiai poetai — menininkai mano akyse turi susiformavę charakteringą savo veidą. Sunku būtų tai konkrečiai įrodyti, bet aš visada tai jaučiu, kada žiūriu į mūsų grafikų (Valiaus, Petravičiaus, Augiaus) darbus, kada skaitau poetų: V. Mačernio, St. Anglickio, St. Santvaro kūrybą. Juos jungiąs bendrumas kyla ne iš kurios nors mokyklos ar tarpusavės bičiulystės, o, man rodos, iš pačios žemaitiškos sielos gelmės, létos, ramios, linkusios į susimąstymą, nešusios baisų istorijos tragizmą, ir tiek maža svetimųjų įtakų sudrumstos.

St. Santvaras visais laikais labai tiko šitos nuomonės iliustracijai. Tai vėsios šiaurės, létų lygumos upių, sodų, laukų, be to ir žmogaus gyvenimo prasmės, žemaičių dievdirbio religingumo, saulės ir sielos dainius. Jo poetinis kelias nuo pat pirmojo rinkinio buvo aiškus ir be ypatingų vingių. St. Santvaro iš pusiausvyros neišmušė nei jokios „vėjininkų" nei kitokios audros. Tai ištikimas savo minčiai ir savo stiliui kūrėjas. Naujasis rinkinys tuo tesiskiria nuo senesnių, kad jame poetas atiduoda stambią duoklę šios dienos mūsų vargui, šios akimirkos aktualijoms, atsieit, priartėja prie tikrovės. Tremtinio dienų būvyje poetas neišlaiko tos apoloniškos giedros ir rimties, kokia mes žavėjomės ankstesniuose jo kūriniuose. Pilka kasdienybė ne visur pavyko poetui įvilkti į tikrąjį poezijos rūbą. Ir čia Santvaras liko santvariškas ir stipriausias tik tokiuos eilėraščiuose, kur jis nei priešui grasina, nei tėvynės meilę skelbia, o kukliai, bet žmogiškai ir giliai renka džiaugsmą ir niūriame ištrėmimo slėnyje.

Koks nuostabus jausmų giedrumas liejasi eilėraštyje skirtam savo sūnui Algimantui.

Ateik tuo prieangio taku —
Atbėk, sūnel! Atbėki — neregėta laimė
Ku-kū! Ku-kū!— tu!
Atbėk tuo prieangio taku!
Lai spindi žvaigždės iš dangaus langų,
Kad niekur nepaklystum tu!
Ku-kū! Ku-kū!
Lai spindi žvaigždės iš dangaus langų!
(Algimantui, 89 psl.)

Tamsiame viešbutyje, liūdnoje ištrėmimo pakeléje, šaltas svetimųjų namų prieangis, apsemtas kūdikio kryštavimo! Maža žodžių, bet gili mintis, įvilkta į puikią formą, plečiasi ligi metafizinių aukštybių. Šitoks ir panašūs eilėraščiai yra visa knygos druska.

Suniekinto Europos žmogaus paveikslą poetas ryškiausiai nutapo „Invalidų" eilėraštyje (75 psl.). O mūsų pačių, mūsų krašto ir viso žemės rutulio nūdienos tragediją su virpuliu keliančia jėga kūrėjas gieda „Vėlinių" posmuos (163 psl.).

Apskritai, šios knygos Santvaras suklumpa ten, kur noréjęs eiti Maironio pareigas, o tvirtu žingsniu žengia ten, kur ieško žmogiškos buities spindulių ūkanotoje padangėje arba siaurą patriotiką praplečia žmogaus — prigauto ir suniekinto brolio — problema.

Rinkinį iliustravo dail. A. Vaičaitis. Išleido PATRIA Tübingenė. Knyga įrišta, 172 psl., kaina aštuonios markės.

K. P.

Lietuviškumą jaukiant

A. Mažiulis

Mano rankose du mūsų mažiesiems skirti leidinėliai: Liudo Dovydėno, Pabėgėlis Rapsiukas ir Du Gaideliai. Abu juos iliustravo Povilas Osmolskis, ir, pasakyčiau, kad jie gana malonūs, suvokta vaikų nuotaika ir, tikiu, bus mažųjų labai mėgstami, panašiai kaip mūsų Stančikaitė.

Praleidęs tų leidinėlių žodį (Dovydėnas būtų už ką gribšteléti, o Du Gaideliai, kaip liaudies dainelė, — iškrinta), noriu sustoti ir pažiūréti tik į šių leidinėlių piešinius, o pažiūréti ne įprastai ir keistai, t. y. ne kaip dailininkas, bet tik kaip lietuvis ir tuo pačiu pasisakyti kokį lietuviškumą, jo visumą mūsų mažiesiems Pov. Osmolskis atskleidė.

Pabėgėlio Rapsiuko iliustracijos didelių lietuviškumo klausimų nekelia, jos paprastos, kasdieniškos, pabėgėlių dienų kultūros apipavidalinimas, vaikams bus mielos ir suprantamos. Dviejų Gaidelių piešiniai, atrodo, bus spręsti jau kita nuotaika ir turéta aiškių siekimų: duoti lietuviškai dainelei ir lietuvišką dramą bužį. Todėl šį, pastarąjį leidinėlį ir noriu ta prasme peržvelgti, t. y. kiek jis mūsų vaikučiams teksto pilnutinę lietuviškąją dvasią atskleidžia ir kiek galėtų atskleisti, jei būtų jis vientisas ir išbaigtas.

Tėvynėj gyvenant, mažasis vaikutis lietuviškumą ir be didelių pastangų iš šalies pasigaudavo. Tuo metu ne tik kaimo, bet ir miesto vaikas susidurdavo su pilnutine lietuviška aplinka: jis pamatydavo kaimą su jo darbais, drabužiais, įvairiu liaudies menu ir visu gyvenimu, užgirsdavo dainą, pasaką... pažvelgdavo į savo krašto lygumas, kalnelius, upėmis, ežerais ir miškais sujuostus. Jis daug ką matydavo, daug girdėdavo ir svarbiausia klausinėdavo, nes visiems tiems klausimams atsakyti ir lietuvišką pasakų senelį turėjo. Dabar tas pats vaikutis jau nieko neturi, jis visko netekęs, gyvena labai ir labai visa dvasia svetimoje aplinkoje ir dar daug svetimesnėje jos nuotaikoje. Todėl lietuviškumo dvasios atskleidimas mums patapo daug kartų aktualesnis, nes prarasti aplinkos veiksniai, kurių dabar mums tenka vien likučiai saugoti ir labai dažnai visa dirbtinai sudaryti, tapo viena iš sunkiausių problemų, kuri tenka spręsti ir lietuviškajai šeimai ir mūsų tremtinių mokyklai. Šios problemos sprendimui turi būti surastos ir palenktos visos priemonės, visos galimos darbo jėgos, jei norime turéti gyvą lietuviškumą ir nemirusį, t. y. nenutaustantį lietuvį. Šiai didžiajai lietuviškumo talkai, rodos, neprašytas, bet kaip savanoris talkininkas atėjo Povilas Osmolskis.

Du Gaideliai, lygiai taip pat ir kita lietuvių vaikui skiriama knyguté ar leidinélis, turi byloti netik žodžiu, bet ir paveikslėliu, ypač tam skaitytojui, kuris dar mažiau (arba ir visai dar neskaito), bet žiūrinėja ir savo gerosios mamytės bei kitų visako klausinėja. Tuo metu pats vaikutis „aiškinasi" paveikslėlį, jį padeda jam suprasti vyresnieji, tuo metu jau padedami ir patys pirmieji tautinės minties pagrindai. Tau tokiam skaitytojui neužtenka duoti vien tik šuniuką ar kitą jo mylimą gyvulėlį, bet juos pateikti ir lietuviško-

sios dvasios visumoje, jam neįprastinėje šių dienų aplinkoje, nes tik tada jis klaus, ir mes galėsime daug ką jam apie savo kraštą pasakoti. Miesčioniška arba sumiesčioninta aplinka jau niekados to neduos, kas galima pasakyti lietuviškojo kaimo vaizdais ir juosna įpinta lietuviškąja dvasios visuma.

Po šių kelių įvedamųjų pastabų aš tikiu, kad būsiu suprastas ir nebaramas už visą tą smulkutį priekabingumą, ypač, kad kalbėsiu atskirai apie kiekvieną paveikslių, juos vadindamas po juo sekamais žodžiais.

D v i e j ų G a i d e l i ų viršeliuose turime stilizuotus tautodailės motyvus, kurie mums padvelkia lietuviškosios kultūros visuma, buvusiuoju Lietuvos kaimu. To paties mes lauktume ir viduje, bet, deja, randame sujauktą tos dvasios jaukinį ir, kartais, tiek sumiesčionintą, jog nebeišlaikyti ir jos esminiai bruožai.

„Du gaideliai... kulia": vienas iš jų vienplaukis, kitas su pirktiniu „skribliumi". Lietuviškoji kaimo šiaudinė skrybėlė turėjo platų atlanką (brylių) ir nebuvo perrišama, ypač dar juodu, kaspinu. Pirktinis „skriblius", t. y. ne šiaudinis, bet iš žolių ar skiedrelių pintas, visada perrištas juodu kaspinu — bajoriškas, véliau, jau kartais, ir turtingesnio ūkininko išeiginis, bet ne kasdieninis galvos apdangalas. Jei paskiau tas „skriblius" nusidėvi ir kasdieną nešiojamas, pirmiausia jis praranda tą svetimąjį kaspiną. Todėl ir „mandras gaidys" — šaunus ūkininkas taip pasipuošęs, kultuvu žirnių nedaužydavo.

Dar šauniau tie gaidžiukai — darbininkai apauti! „Skribliuotasis" — miestiškais išeiginiais batais, o vienplaukis ne tik miestiškais išeiginiais batukais, bet ir, su taip, vadinamais, getrais (!). Puikus kultūros derinys: senas spragilas ir getrai, pastarųjų dienų kaime neprigijęs padaras.

Bet gal be reikalo aš užsipuolu? Gal norėjo visa ne senoje kaimo dvasioje tą seną ir gryną kaimišką dainelę patiekti, bet jau pagal paskutinius metus ir jų madas? Tada vėl, naujai dvasiai nesiderina pusė kitų paveikslėlių. Todėl, atmesdamas moderniškąsias dienas, grįžtu prie senybės, kuri galėjo būti ir, buvo iliustratoriaus siekimu (moderniškumui jau pats dainelės tekstas nepalankus).

Grįžtant prie Gaidelių — kūlėjų apavo, tektų pasakyti, kad jie buvo galima palikti ir basi, kaip pv. viršelyje, ir kartu dažnas reiškinys Lietuvos kaime, arba apauti paprastesniu, kaimišku ir darbo žmogaus apavu: vyželėmis ar klumpėmis. Turėtume lietuviškojo kaimo spragilo dienų kūlėją.

„Dvi vištelės" kaip ir „du gaideliai". Viena su kaimiškai surišta, mūsų senųjų moterėlių nešiota ir nešiojama, skarele, bet apauta gerais batukais, truputį per naujo stiliaus, palyginant su spragilo dienomis, nors dar akies tas neržia. Kitai — užtupdyta ant galvos miesčioniška, tikriau, gal kokia „bavariška", papuošta žiedu skrybėlaitė, na, ir apauta baliniais batukais! Abi jos sutartinai traukia, stilizuotais žiedais išmargintą, rąstiniais ratais vežimėlį. Kodėl skribeléta „miešČionka" vištelė buvo nepalikta jauna, vienplaukė lietuvaitė, kokia paprastai buvo ir yra mūsų kaimo mergaitė? Kelionėn jos buvo galima išleisti klumpėtos, naginėtos... Jei vengta apavo pasikartojimo, nes kitus ir klumpėtus matome, vistiek to neišvengta — naujamadis taip pat kartojasi. Dainelės nuotaikai būtų artimesnė buvusi vyžota ar naginėta senutė vištelė ir vienplaukė, vežimėlį traukianti ar stumianti, basa jauniklė. Iškinkius jas abi iš „dyselio", būtų ir įvairiaus, ir dainelės dvasiai nenusikalsta.

„Ožys malė" — pavykęs geriau už pirmuosius. Malūninkas ir seniau išsiskirdavo iš paprastųjų žmonių (laikau jį to vėjinio malūno, į kurį veža grūdus vištelės, malūninininku), jis su akiniais, dulkiančiam darbui pritinkančiu šaliko parišimu, prijuoste ir batais, suka paprastas rankines girnas (gal tik maža judesio). Ieškant kultūrinio vientisumo, langas būtų galima pakeisti mažyčiu maltuvės langučiu ir be gėlių, o girnos — lovinėmis. Lovinių girnų dėžė ne iš lentų sukalta, bet grynas storo medžio pusrąsčio skobinys. Jos dar neišnykę buvo Rytų Lietuvoje (Ukmergės, Švenčionių, iš dalies ir Utenos apskr.). Paveikslėlio girnos nevykusios, jos atitrauktos nuo sienos vidurin aslos, visai neįrėstos. Tokios girnos tampa naujiena mūsų kultūrai ir, rodos, Lietuvos kaime nepaliudytos. Lygiai beprasmis darosi stulpas, ypač paremtas atspara, nes balkis, į kurį mes čia matome įdurtą m i l i n į, atrodo, bus lubų balkis, kuris turėtų būti įrėstas į sieną ir mažoje maltuvėje niekad stulpais neremiamas. Dar viena smulkmena, paprastai, milinys perveriamas, ne įduriamas per mažą, sienon įkaltą lentelę, o tik girnų siléje — specialų balkelį. Iš paveikslėlio jauti maltuvės girnas, bet pats ožys, kaip esu minėjęs, nėra paprastas malūninininkas ir jo malūnas nėra eilinė maltuvė. Gal ir čia reikėjo paieškoti vientisumo, nors ir maltuvės girnos senąją molę puikiai atskleidžia. Pastaroji smulkmena yra jau smulki ir gal per daug priekabinga.

„Ožka pikliavojo..." visai lietuviškoje, viršelyje prasiskleidusioje dvasios visumoje, jei nepastebėtum mažosios ožkytės miestietiško „žiurstuko" ir plaukų parišimo. Čia pasigendi lietuviškos prijuostėlės, t. y. keturkampės jos formos ir įprastinai perrištų plaukų maža juostele, ne miestietiška stambia rožele.

„Musė maišė" — na, ir pikčiau tariant, „nusimaišė". Jinai sena bobutė, senoviškai rišta, paprasta, kaimietiška skarike, bet miestietiškais, aukštais užkulniais, batukais! Ar negalėtų būti ji basa, paprasta kaimo senutė, kokias mes matydavome Lietuvos kaime? Tokios mes jos ir lauktume šioje visos dainelės nuotaikoje, vienur kitur pasirodančioje jos darbo tokioje pat aplinkumoje, pv.: gėlėmis papuoštas ąsotis, lietuviška ir gerai sustilizuota rankšluostinė su raštu užaustu rankšluoščiu, bet ant paprasto medinio suoliuko užrioglintas naujas, pirktinis, fabriko darbo „viedras". Vienodumui čia būtų tikęs „baltos liepos kibirėlis".

„Uodas vandens nešė", — ir tas pats jaukinys. Raštuotos, žemaitiškos klumpės, seni, virvelėmis parišti naščiai, miesčioniška skrybėlė ir františkas drabužis. Kitaip sakant, miesto „šalaplūtas" įmurkdytas žemaitiškosna klumpėsna su „viedrais" lekia patrūkusiai vandens.

„Saulė viré — graži lietuviška močiutė, bet... vėl tas nelemtas puodas. Ar nebuvo galima saulutei paprastą molio puodą tarp akmenų ar ant trikojo bei kokio žemaitiško „vonšo" užkaisti, o vietoje dangčio kokį daiktą pv. šaukalį įduoti (jei tas iš viso reikalinga)? Tautiniai drabužiai, medinis didelis šaukštas ir pastarų dienų pirktinis puodas — dvasinis viso paveikslėlio vientisumas!

„Ménesėlis kepė" — lietuvišką pasakų senelį — ménesėlį apvilko naktiniais drabužiais (Schlafrock), įspyrė šliurésna, pasodino ant paprasto medinio suoliuko, padavė keptuve, paskutinių dienų formos peilį, dar gerai, kad ne „Unrros" skautiškąjį, pakvietė talkon žvaigždutę su žvakute, jo kepsnį sušildyti. Įdomu, kiek čia vaikutis, kuris tiek maloniai (jis geriausia bus pavykęs iš visų kitų, nes pasakiškesnis ne visi kiti) žiūrés į šį pastarąjį paveikslių, daug ko klausinés ir savo mamytés, pajus lietuviškosios pasakos žaismingumą ir jos dvasią. Ir kiek jis džiaugtųsi, jei tas senelis būtų vienmarškinis, marga juosta susijuosęs, paprastosna klumpésna įsispyręs, daug paprastesnę pypkę (pv. iš viso beržo šaknies, kokias skerdžiai rūko) įsikandęs, sédėtų ant paprasto, skeltinio (jo kojos iš šakų) ar kelminio suoliuko — mūsų gerasis, niekad pasakų nebaigiąs senukas! Ir jis keptų paprastoje molio šukéje, kur žvaigždutés šildytų paprastu žarijų kaušeliu, o visos kitos — lyg vaikučiai, jo pasakų klausytųsi. Čia tiktų geriau jau ir visos dainuotinés (dainuojamos pasakaitės) tekstas duoti, ne kaip čia pasielgta (iš pradžios, galan nukelti). Ir ši dékinga lietuviškumo dvasios visumai pabaiga nepanaudota. Kito tokio paveikslélio, kiek prisimenu tautosakines vaikų daineles, kuris tiek daug ir taip giliai vaikui tautos dvasią atskleistų, aš nežinau. D v i e j ų g a i d e l i ų dainuotiné, gerai iliustruota, atskleistų ne tik medžiaginés, bet ir dvasinés (paskutiniai du: saulé ir ménesélis turi nuskendusių labai senų tautos religijos atošvaitų) mūsų tautos kultūros derinį.

Suglaudžiant mano šias labai smulkias pastabas, tenka pasakyti, kad Pov. Osmolskis nedavé D v i e j ų G a i d e l i ų tokių, kokių mes norétume, ieškodami lietuviškumo ir siekdami jį perteikti mūsų mažajam skaitytojui. Jis patieké mums ne tyrą lietuviškos dvasios visumą, bet apjauktą miesčioniškomis įsibrovélémis lietuvišką dainuotinę. Todėl D u G a i d e l i a i ir toliau prašosi naujai, pagal jų vidinį turinį, iliustruojami, kaip visa eilé kitų, dar mūsų dailininkų nebandytų, k. a.: Kukutis, Raliuté ir t. t., bet mūsų vaikučių scnai laukiamų, jų amžiui suprantamų dainuotinių.

Baigiant, nors pasisakius ir daug kur neigiamai prieš Dviejų Gaidelių Osmolskį, tenka iškelti jo didelį ir nuopelną, būtent, jis padaré daug, nes uškimšo vieną spragą, pro kurią tiek daug brovési ir tebesibrauna visokiausios svetimybés, kurias neša ne mūsų leista, svetimoji vaikų, ypač mažiausiems skiriamoji knyga.

Šio numerio kaina 1,5 RM.

„A i d a i" yra dviejų laidų: kultūrinis žurnalas ir dienos informacija. Leidėjas ir Vyr. Redaktorius — Dr. V. B i e l i a u s k a s. Žurnalo Redaktorius — K. B r a d ū n a s. Redakcijos adresas: München 27, Lamonstr. 21.